

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Om Begrebet Ironi

Citation: Kierkegaard, Søren: "Om Begrebet Ironi", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1997 , s. I. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-bi-txt-shoot-id292eee6a-f638-48cf-a3eb-773d88fb2b97.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Ironien efter Fichte

Det var, for kun at erindre om tilstrækkeligen bekendte Ting, i Kant, at den moderne Speculation, der nu følte sig selv som voxen og myndig, blev kjed af det Formynderskab, hvori den hidtil havde levet under *Dogmatismen*, og gik ligesom den forlorne Søn til sin Fader og fordrede, at han skulde skifte og dele med den. Det er bekendt, hvad Udfald dette Skifte fik, samt at Speculationen ikke behøvede at reise udenlands for at sætte sine Midler overstyr, thi der befandtes ingenlunde Velstand. Jo mere i *Kriticismen* Jeget hensank i Beskuelse af Jeget, desto magrere og magrere blev dette Jeg, indtil det endte med at blive et Gespenst, uddødeligt som Auroras Mand. Det gik Jeget ligesom Ravnens, der, bedaaret af Rævens Lovtaler over dens Person, tabte Osten. Idet Reflexionen bestandig reflecterede over Reflexion, var Tænkningen kommen paa en Afvei, og ethvert Skridt, den gjorde fremad, førte den naturligviis længere og længere bort fra alt Indhold. Her viste det sig, hvad der vil vise sig til alle Tider, at naar man skal speculere, kommer det især an paa at være stillet rigtigt. Den mærkede slet ikke, at det, den søgte, var i selve dens Søgning, og naar den ikke vilde søge det der, var det i al Evighed ikke at finde. Det gik Philosophien ligesom en Mand, der har sine Brillen paa og desuagtet leder efter sine Brillen, han søger nemlig efter det, der ligger lige for Næsen af ham, men søger det ikke ligefor Næsen, og derfor finder han det aldrig.

Men det for Erfaringen Udvortes, der som et haardt Legeme stødte sammen med den Erfarende, hvorpaa med Sammenstødsfartens Kraft hver gik sin Vei, – das Ding an sich, der bestandig vedblev at friste det erfarende Subject (ligesom en vis Skole i Middelalderen troede, at de synlige Tegn i Nadveren vare tilstede for at friste Troen), – dette Udvortes, denne Ding an sich var det, der udgjorde Svagheden ved Kants System. Ja det blev et Spørgsmaal, om ikke Jeget selv blev en Ding an sich. Dette Spørgsmaal opkastede og besvarede Fichte. Han fjernede Vanskeligheden med dette an sich, ved at lægge det indenfor Tænkningen, han uendeliggjorde Jeget i Jeg-Jeget. Det producerende Jeg er det samme som det producerede Jeg. Jeg-Jeget er den abstracte Identitet. Herved frigjorde han uendeligt Tænkningen. Men denne *Tænkningens Uendelighed* hos Fichte er ligesom al Fichtes Uendelighed (hans moralske Uendelighed er fortsat Stræben for denne Stræbens egen Skyld; hans æsthetiske Uendelighed er fortsat Producenten for denne Producentens egen Skyld; Guds Uendelighed er fortsat Udvikling for Udviklingens egen Skyld), *negativ Uendelighed*, en Uendelighed, hvori der ingen Endelighed er, en Uendelighed uden alt Indhold. Idet Fichte saaledes uendeliggjorde Jeget, gjorde han en Idealisme gjeldende, i Forhold til hvilken hele Virkeligheden blegnede, en Akosmisme, i Forhold til hvilken hans Idealisme blev Virkelighed, skjøndt den var Doketisme. Hos Fichte blev Tænkningen uendeliggjort, Subjectiviteten blev den uendelige, absolute Negativitet, den uendelige Spænding og Trang. Derved har Fichte Betydning i Videnskaben. Hans Wissenschaftslehre uendeliggjorde Viden. Men han uendeliggjorde den negativt, og saaledes fik han istedetfor Sandhed Vished, ikke positiv men negativ Uendelighed i Jegets uendelige Identitet med sig selv; istedetfor positiv Stræben ∴: Salighed, fik han negativ Stræben ∴: en Skullen. Men netop fordi Fichte havde det Negative, havde hans Standpunkt en uendelig Enthusiasme, en uendelig Elasticitet. Kant mangler den negative Uendelighed, Fichte den positive. Fichte har derfor absolut Fortjeneste af Methoden, ved ham blev Videnskaben et Hele udaf eet Stykke. Men idet Fichte saaledes i Jeg-Jeget fastholdt den abstracte Identitet, i sit idealistiske Rige Intet vilde have med Virkeligheden at gjøre, havde han erhvervet *den absolute Begyndelse*, gaaende ud fra hvilken han vilde, hvad der saa ofte har været Gjenstand for Omtale, konstruere Verden. Jeget blev det Constituerende. Men da Jeget blot var formelt og altsaa negativt opfattet, blev Fichte egentlig staaende ved de uendelig elastiske molimina til en Begyndelse. Han har det Negative uendelige Trang, dets nisus formativus, men har den som en Vælgthed, der dog ikke kan komme af Sted, har den som en guddommelig og absolut Utaalmodighed, som en uendelig Kraft, der dog Intet udretter, fordi der Intet er, hvorpaa den kan anvendes. Det er en Potensation, en Exaltation, der er stærk som en Gud, som kan løfte hele Verden, og dog slet Intet har at løfte paa. Begyndelsepunktet for Philosophiens Problem er hermed bragt til Bevidsthed, det er det Forudsætningsløse, hvormed der skal begyndes, men denne Begyndelses uhyre Energi kommer ikke videre. For at nemlig Tænkningen, Subjectiviteten, skal faae Fylde og Sandhed, *maa den lade sig føde*, den maa synke ned i det substantielle Livs Dyb, lade sig skjule deri ligesom Menigheden er skjult i Christus; maa lade – halvt ængsteligt, halvt sympathetisk, halvt gysende tilbage, halvt hengivende sig – det substantielle Havs Bølger slaae sammen over sig, ligesom i Begeistringens Øieblik Subjectet bliver næsten borte for sig selv, synker hen og ind i det, der begejstrer, og dog føler en sagte Gysen, fordi det er om dets Liv at gjøre. Men hertil hører der Mod, og dog er det nødvendigt; thi Enhver, som vil frelse sin Sjæl, skal miste den. Men det er ikke Fortvivlelsens Mod; thi som Tauler saa skjönt siger ved et endnu concretere Forhold:

Doch dieses Verlieren, dies Entschwinden

Ist eben das echte und rechte Finden.

Som bekendt opgav Fichte senere dette Standpunkt, der fandt mange Beundrere og faa Tilhængere, og søgte i enkelte Skrifter paa en mere opbyggelig Maade at berolige og mindske den tidligere πληροφορία. Paa den anden Side søgte han og, hvad der fremgaaer af de af hans Søn udgivne efterladte Skrifter, at blive Herre og Mester over hiin negative Uendelighed, ved at fordybe sig i Bevidsthedens eget Væsen. Dette vedkommer imidlertid ikke denne Undersøgelse, hvorimod jeg her vil faae at gjøre med et af de

Standpunkter, der knyttede sig til *den tidligere Fichte*, det er med den Schlegelske og Tieckske Ironi.

I Fichte var nu Subjectiviteten bleven fri, uendelig, negativ. Men for at komme ud af denne Indholdsløshedens Bevægelse, hvori den rørte sig i uendelig Abstraction, maatte den negeres; for at Tænkningen kunde blive virkelig, maatte den blive concret. Herved fremkommer Spørgsmaalet om den metaphysiske Virkelighed. Dette fichtiske Princip, at Subjectiviteten, at *Jeget* har *constitutiv Gyldighed*, er den ene Almægtige, greb *Schlegel* og *Tieck*, og ud heraf opererede de i Verden. Herved blev en dobbelt Vanskelighed. For det Første forvexlede man det empiriske og endelige Jeg med det evige Jeg; for det Andet forvexlede man den metaphysiske Virkelighed med den historiske Virkelighed. Man anvendte saaledes et ufuldbaarent *metaphysisk* Standpunkt uden Videre paa *Virkeligheden*. Fichte vilde construere Verden; men det han meente, var en systematisk Construeren. Schlegel og Tieck vilde skaffe en Verden tilveie¹.

1. Imidlertid endte denne ironiske Stræben ingenlunde med Tieck og Schlegel, tvertimod har den i det unge Tydskland en talrig Planteskole. Til dette unge Tydskland er der ogsaa i den almindelige Udvikling af dette Standpunkt taget mangt et Hensyn. (tilbage)

Man seer heraf, at denne Ironi ikke var i Verdens-Aandens Tjeneste. Det var ikke et Moment af den givne Virkelighed, der skulde negeres og fortrænges af et nyt Moment; men det var al *historisk Virkelighed*, den negerede, for at skaffe Plads for en selvskabt Virkelighed. Det var ikke Subjectiviteten, der her skulde frem; thi Subjectiviteten var allerede given i Verdensforholdene, men det var en overspændt Subjectivitet, en *Subjectivitetens anden Potens*. Man seer deraf tillige, at denne Ironi var aldeles uberettiget, samt at Hegels Adfærd imod den er ganske i sin Orden.

*Ironien*¹ optraadte nu som den, for hvilken Intet var Bestaaende, som den, der var bleven færdig med Alt, og tillige som den, der havde Magtfuldkommenhed til at gjøre Alt. Lod den Noget bestaae, da vidste den, at den havde Magt til at tilintetgjøre det, og det vidste den i samme Øieblik, som den lod det bestaae. Ponerede den Noget, da vidste den, at den havde Myndighed til at ophæve det, og det vidste den i samme Øieblik, hvori den ponerede det. Den vidste sig overhovedet i Besiddelse af den *absolute løsende og bindende Magt*. Den var ligesaa meget Herre over Ideen som over Phænomenet, og den tilintetgjorde det Ene ved det Andet. Phænomenet tilintetgjorde den, idet den viste, at det ikke svarede til Ideen; Ideen tilintetgjorde den, idet den viste, at den ikke svarede til Phænomenet. Begge Dele meget rigtigt, da Ideen og Phænomenet kun ere i og med hinanden. Og under Alt dette frelste Ironien sit sorgløse Liv; thi Alt dette var Subjectet Mand for at gjøre; thi hvo er stor som Allah, og hvo kan bestaae for ham?

1. Jeg benytter i hele denne Fremstilling det Udtryk: Ironien og Ironikeren, jeg kunde ligesaa godt sige: Romantiken og Romantikeren. Begge Udtryk betegne væsentlig *det Samme*, det ene erindrer mere om det Navn, hvormed Partiet døbte sig selv, det andet om det Navn, hvormed Hegel har døbt det. (tilbage)

Men Virkeligheden (den historiske Virkelighed) træder paa en *dobbelt Maade i Forhold* til Subjectet: dels som en *Gave*, der ikke vil lade sig vrage, dels som en *Opgave*, der vil realiseres. Det *Misforhold*, hvori Ironien traadte til Virkeligheden, er allerede tilstrækkelig antydet derved, at den *ironiske Retning væsentlig er kritisk*. Saavel dens Philosoph (Schlegel), som dens Digter (Tieck) er kritisk. Man anvendte derfor ikke den syvende Dag, som man paa saa Maader i vor Tid endelig vil have skal være kommen, til at hvile fra den historiske Gjerning, men til at kritisere. Men Kritik udelukker i Almindelighed Sympathi, og der er en Kritik, for hvilken der ligesaa lidet er noget Bestaaende, som der er nogen Uskyld for en Politimistænkelighed. Man kritiserede imidlertid ikke de gamle Classikere, man kritiserede ikke som Kant Bevidstheden, men man kritiserede selve Virkeligheden. Nu kan der vel have været Meget i Virkeligheden, der trængte til Kritik, og det Onde i fichtisk Forstand, Dorskhed og Dovenskab, kan vel have taget meget Overhaand, og dettes vis inertia kan vel have trængt til en Tugtelse, med andre Ord, der kan have været meget Tilværende, der, netop fordi det ikke var Virkelighed, maatte bortskjæres; men derfor bliver det ingenlunde forsvarligt, at rette sit kritiske Angreb mod hele Virkeligheden. At Schlegel var kritisk, derom behøver jeg vel blot at erindre; men at Tieck ogsaa var kritisk, deri vil man vist ogsaa give mig Ret, naar man ikke vil nægte mig, at Tieck i sine Dramer har nedlagt sin Polemik mod Verden, og at disse, for at forstaaes, forudsætte et polemisk udviklet Individ, en Omstændighed, der ogsaa har gjort, at de forholdsviis ere blevne mindre populære, end de i Betragtning af deres Genialitet fortjente at være.

Men naar jeg i det Foregaaende sagde, at *Virkeligheden* dels *byder sig som en Gave*, saa er dermed udtrykt Individets Forhold til en Fortid. Denne Fortid vil nu have Gyldighed for Individet, vil ikke oversees eller ignoreres. For Ironien derimod blev der egentlig *ingen Fortid*. Dette kom deraf, at den var sprungen af fra metaphysiske Undersøgelser. Den havde med det evige Jeg forvexlet det timelige Jeg. Men det evige Jeg har

ingen Fortid, og altsaa har det timelige det heller ikke. Forsaavidt imidlertid Ironien skal være saa skikkelig at antage en Fortid, maa denne Fortid være *af den Beskaffenhed*, at Ironien kan have sin Frihed over den, drive sit Spil med den. Det var derfor den mythiske Deel af Historien, Sagn og Eventyr, der fortrinsviis fandt Naade for dens Øine. Den egentlige Historie derimod, hvori det sande Individ har sin positive Frihed, fordi det deri eier sine Præmisses, maatte skaffes tilside. Til den Ende bar Ironien sig ad ligesom Hercules, da han kjæmpede med Antæus, der ikke kunde overvindes, saa længe han stod paa Jorden. Hercules løftede, som bekjendt, Antæus fra Jorden og overvandt ham derved. Ligesaa gjorde Ironien med den historiske Virkelighed. I en Haandevending var al Historie bleven til Mythe – Digt – Sagn – Eventyr. Saaledes var Ironien atter fri. Nu gjorde den igjen sit Valg og skaltede og valtede, som den bedst syntes. Især var det Grækenland og Middelalderen, hvori den fandt Velbehag. Imidlertid fortabte den sig ikke i historiske Opfattelser, hvad den vidste var Dichtung und Wahrheit. Snart levede den i *Grækenland* under den skjønne græske Himmel, fortabt i det græske harmoniske Livs præsentiske Nydelse, levede deri, saa at den havde sin Virkelighed der. Men naar den var træt deraf, skjød den denne vilkaarligt pønerede Virkelighed saa langt fra sig, at den aldeles forsvandt. Græciteteten havde ingen Gyldighed for den som et verdenshistorisk Moment, men havde Gyldighed for den og absolut Gyldighed for den, fordi det saa behagede Ironien. Snart forputtede den sig i *Middelalderens* Urskove, lyttede til Træernes hemmelighedsfulde Hvidsken og byggede Rede i deres løvrige Toppe, eller skjulte sig i dens mørke Huler, kort sagt, søgte sin Virkelighed i Middelalderen i Omgang med Riddere og Troubadourer, forliebede sig i en adelig Frøken paa den fnysende Hest med en til Jagten afrettet Falk paa den udstrakte Høire. Men havde denne Kjærlighedshistorie tabt sin Gyldighed, da blev Middelalderen fjernt tilbage i det Uendelige, og tabte sig mere og mere i stedse svagere og svagere Omrids paa Bevidsthedens Bagteppe. Middelalderen havde ikke sin Gyldighed for den som et verdenshistorisk Moment, men Gyldighed og absolut Gyldighed, fordi det saa behagede Ironien. Det Samme gjentager sig paa *alle* theoretiske *Gebeter*. Momentviis var *en eller anden Religion* det Absolute for den; men den vidste tillige meget godt, at Grunden hvorfor den var den absolute, var fordi Ironien selv saa vilde det, og hermed Punktum. I næste Øieblik vilde den noget Andet. Den docerede derfor, ligesom der doceres i *Nathan den Vise*, at alle Religioner ere lige gode, Christendommen maaskee den sletteste, til Afvexling behagede den saa selv at være Christen. I videnskabelig Henseende var det ligesaa. Den dømte og fordømte ethvert *videnskabeligt Standpunkt*, var altid dømmende, altid paa Dommersædet, derimod undersøgte den ikke. Den stod bestandig over Gjenstanden, og det var jo ogsaa ganske naturligt; thi nu skulde først Virkeligheden begynde. Ironien var nemlig sprungen af fra det metaphysiske Spørgsmaal om Ideens Forhold til Virkeligheden; men den metaphysiske Virkelighed ligger ud over Tiden, og saaledes kunde altsaa umuligt den Virkelighed, Ironien vilde have, være given i Tiden. Denne dømmende og fordømmende Adfærd er det, at Hegel (samtlige Værker 16de Bind Pag. 465) især ivrer imod hos Fr. Schlegel. Man kan i denne Henseende ikke noksom anerkjende Hegels store Fortjenester af Opfattelsen af *den historiske Fortid*. Han vrager ikke Fortiden, men han begriber den, han afviser ikke andre videnskabelige Standpunkter, men han overvinder dem. Med Hegel er der derfor sat en Bom for den evindelige Passiar om, at nu skal Verdenshistorien begynde, som om den nu skulde begynde præcise Kl. 4 eller dog i alt Fald inden 5. Har nu end en og anden Hegelianer faaet et saadant uhyre verdenshistorisk Tilløb, at han ikke kan standse sig, men i en rædsom Fart styrer Fanden i Vold, saa er Hegel ikke Skyld heri; og kan der end med Hensyn til Contemplationen gjøres mere endnu, end Hegel har gjort, saa vil vist Ingen, der har Begreb om Virkelighedens Betydning, være utaknemlig nok til saa hurtigt at komme ud over Hegel, at han glemmer, hvad han skylder ham, hvis han ellers har været inde i ham. Skulde man nu sige, hvad det er, der bemyndiger Ironien til den omtalte Adfærd, saa maatte man vel sige, det er fordi Ironien veed, at Phænomenet er ikke Væsenet. Ideen er concret, og maa derfor blive concret, men denne Ideens Bliven concret er netop den historiske Virkelighed. I denne historiske Virkelighed har nu ethvert enkelt Led sin Gyldighed som Moment. Men denne relative Gyldighed anerkjender Ironien ikke. For den har den historiske Virkelighed snart absolut Gyldighed, snart slet ingen; thi den har jo paataget sig det betydningsfulde Hverv at tilveiebringe Virkeligheden.

Men *Virkeligheden* er ogsaa for Individet *en Opgave, der vil realiseres*. Her skulde man nu troe, at Ironien ret maatte vise sig fra sin fordeelagtige Side; thi da den var kommen ud over al given Virkelighed, skulde man troe, at den maatte have noget Godt at sætte istedetfor samme. Det er imidlertid ingenlunde Tilfældet; thi som det lykkedes Ironien at overvinde den historiske Virkelighed ved at gjøre den svævende, saaledes er Ironien selv til Gjengjæld bleven svævende. *Dens Virkelighed er blot Mulighed*. For at nemlig det handlende Individ skal være istand til at løse sin Opgave i at realisere Virkeligheden, maa det føle sig indordnet i en større Sammenhæng, maa føle Ansvarets Alvor, maa føle og respectere enhver fornuftig Conseqvents. Dette er Ironien fri for. Den veed sig i Besiddelse af Magt til, naar det saa synes den, at begynde forfra; ethvert Foregaaende er ikke noget bindende Foregaaende, og ligesom Ironien i theoretisk Henseende i uendelig Frihed nyder sin kritiske Glæde, saaledes nyder den i practisk Henseende en lignende guddommelig Frihed, der ingen Baand, ingen Lænker kjender, men tøilesløs og overgiven leger, boltrer sig som en Leviathan i Havet. Fri er Ironien vistnok, fri for Virkelighedens Sorger, men ogsaa fri for dens Glæder, fri for dens Velsignelse; thi da den intet Høiere har end sig selv, kan den ingen Velsignelse modtage; thi det er bestandig den Mindre, der velsignes af den Større. Denne Frihed er det, at Ironien attraaer. Den vaager derfor over sig selv, og frygter Intet mere, end at et eller andet Indtryk skal overvælde den; thi naar man er saaledes fri, da først lever man poetisk, og det var som bekjendt Ironiens store Fordring, at man skulde *leve poetisk*. Men ved at leve poetisk forstod Ironien noget Andet og Mere, end hvad ethvert fornuftigt Menneske, der har nogen Agtelse for et Menneskes Værd, nogen Sands for det Oprindelige, der er i et Menneske, ved dette

Udtryk tænker paa. Den forstod derved *ikke* den kunstneriske Alvor, der kommer det Guddommelige i Mennesket tilhjulps, der taus og stille lytter til det Eiendommeliges Stemme i Individualiteten, aflurer det dets Bevægelser, for nu ret at lade dette komme til Raadighed i Individet, og lade hele Individualiteten harmonisk udvikle sig til en plastisk, i sig selv afrundet Skikkelse. Den forstod derved *ikke*, hvad den fromme Christen tænker paa, naar han bliver sig bevidst, at Livet er en Opdragelse, en Dannelse, der dog vel at mærke ikke skal gjøre ham til noget ganske Andet, (thi den Christnes Gud er ikke i Besiddelse af den uendelige negative Almagt som Muhamedanerens, for hvem et Menneske saa stort som et Bjerg, en Flue saa stor som en Elephant er ligesaa mulig, som et Bjerg saa lille som et Menneske, og en Elephant saa lille som en Flue, da Alt ligesaa godt kan være ganske anderledes end det er), men netop skal udvikle de Spirer, Gud selv har nedlagt i Mennesket, da den Christne veed sig som den, der har Realitet for Gud. Her kommer den Christne ogsaa Gud tilhjulps, bliver ligesom hans Medarbejder i at fuldføre den gode Gjerning, Gud selv har begyndt. Den nedlagde derved *ikke* blot en Protest mod al den Usselhed, der ikke er andet end et jammerligt Product af sin Omgivelse, mod alle de Dusinmennesker, som Verden destoværre er riig nok paa, men den vilde noget Mere. Eet er nemlig at digte sig selv, et Andet at lade sig digte. Den Christne lader sig digte, og i denne Henseende lever en enfoldig Christen langt mere poetisk, end mangt et meget begavet Hoved. Men ogsaa den, der i græsk Forstand digter sig selv, anerkjender, at der er sat ham en Opgave. Det er ham derfor i høi Grad magtpaaliggende at blive sig det Oprindelige, der er i ham, bevidst, og dette Oprindelige er den Grændse, indenfor hvilken han digter, indenfor hvilken han er poetisk fri. *Individualiteten* har saaledes et *Formaal*, der er dens absolute Formaal, og dens Virksomhed gaaer netop ud paa at realisere dette Formaal, og under og i denne Realisation at nyde sig selv, det vil sige, dens Virksomhed er at blive für sich, hvad den er an sich. Men ligesom Dusinmenneskerne ikke have noget an sich, men kunne blive til hvad det skal være, saaledes har Ironikeren det heller ikke. Det er imidlertid ikke, fordi han blot er et Product af sin Omgivelse, tværtimod han staaer over al sin Omgivelse; men for ret at kunne leve poetisk, for ret tilgavns digterisk at kunne skabe sig selv, *maa Ironikeren intet an sich have*. Saaledes synker Ironien selv ind under det, den meest bekjæmper; thi en Ironiker faaer en vis Lighed med et aldeles Prosa-Menneske, kun at Ironikeren har den negative Frihed, hvorved han staaer digterisk skabende over sig selv. Derfor bliver Ironikeren som oftest til Intet; thi for Mennesket gjelder, hvad der ikke gjelder for Gud, at af Intet bliver Intet. Men Ironikeren bevarer bestandig sin digteriske Frihed, og naar han mærker, at han bliver til Intet, saa digter han det med; og det hører som bekjendt med til de poetiske Stillinger og Ansættelser i Livet, som Ironien gjorde gjeldende, ja det er den fornemste af dem Alle, den at blive til slet Intet. En Taugenichts er derfor i den romantiske Skoles Poesi altid den meest poetiske Person, og hvad de Christne, især i bevægede Tider, saa ofte tale om, at blive en Daare i Verden, det realiserede Ironikeren paa sin Viis, kun at han ikke føler Noget til Martyriet, thi for ham er det den høieste poetiske Nydelse. Men den uendelige digteriske Frihed, der allerede er antydet derved, at det at blive til slet Intet er taget med, ytrer sig ogsaa paa en mere positiv Maade, thi det ironiske Individ har som oftest i *Mulighedens Form gennemløbet* en Mangfoldighed af Bestemmelser, levet sig digterisk ind i dem, førend det ender ved Intet. I Ironien er Sjælen, ligesom efter Pythagoras' Lære i Verden, altid paa Vandring, kun at den ikke behøver saa lang Tid. Men staaer den end tilbage i Tid, saa har den maaskee Fortrinet i Bestemmelsernes Mangfoldighed, og der er vist mangen Ironiker, der, før han fandt Hvile i Intet, har gennemgaaet langt mærkværdigere fata end den Hane, der forekommer hos Lucian, og som først havde været Pythagoras selv, derpaa Aspasia, den tvetydige Skjønhed i Milet, derpaa Cynikeren Krates, derpaa en Konge, en Tigger, en Satrap, en Hest, en Allike, en Frø, og tusind andre Ting, som vilde være for vidtløftigt at fortælle, endelig en Hane, og det mere end eengang, fordi den fandt meest Behag deri. For Ironikeren er Alting muligt. Vor Gud er i Himlen, han gjør Alt hvad ham behager; Ironikeren er paa Jorden, han gjør Alt hvad ham lyster. Imidlertid kan man ikke fortænke Ironikeren i, at det er saa vanskeligt for ham at blive til Noget; thi naar man har en saadan uhyre Mulighed for sig, er det ikke let at vælge. Til Afvexling finder Ironikeren det rigtigt, at lade *Skjebnen og Tilfældet* afgjøre. Han tæller derfor ligesom Børnene paa Fingrene: Edelmann, Bettelmann o. s. v. Men da dog alle slige Bestemmelser blot have Mulighedens Gyldighed for ham, saa kan han næsten ligesaa hurtigt som Børnene gennemløbe den hele Scala. Det der imidlertid koster Ironikeren Tid, er den Omhu han anvender paa *at costumere sig rigtigt*, i Forhold til den poetiske Person, han selv har digtet sig at være. I denne Henseende har Ironikeren Kundskab og altsaa et betydeligt Parti Maskeradedragter til behageligt Udvalg. Snart gaaer han med en romersk Patriciers stolte Mine, indsvøbt i en bebræmmed Toga, eller han sidder med romersk imponerende Alvor paa en sella curulis; snart skjuler han sig i en bodfærdig Pillegrims ydmyge Dragt; snart sidder han med Benene overkors som en tyrkisk Pascha i sit Harem; snart flakker han omkring let og fri liig en Fugl, som en kjælen Citharspiller. Det er dette, Ironikeren mener, naar han siger, at man skal *leve poetisk*, det er dette, han opnaaer ved at digte sig selv.

Men vi vende tilbage til den tidligere Bemærkning, Eet er at *lade sig digte*, et Andet at *digte sig selv*. Den der nemlig lader sig digte, han har ogsaa en bestemt givet Sammenhæng, i hvilken han skal passe ind og bliver saaledes ikke et Ord uden Mening, fordi det er revet ud af sin Forbindelse. Men for Ironikeren har denne Sammenhæng, dette hvad han vilde kalde Paahæng, ingen Gyldighed, og da det ikke er hans Leilighed at danne sig selv saaledes, at han passer ind i Omgivelserne, saa maae Omgivelserne dannes efter ham, det er, han digter ikke blot sig selv, men *han digter ogsaa sin Omverden*. Ironikeren staaer stolt indesluttet i sig selv, han lader Menneskene, ligesom Adam lod Dyrene, passere sig forbi og finder ikke Selskab for sig. Herved kommer han nu bestandig i Collision med den Virkelighed, han tilhører. Det bliver ham derfor af Vigtighed *at suspendere* det, der er det Constituerende i Virkeligheden, det som ordner og

bærer den 3: *Moral og Sædelighed*. Og her staae vi nu ved det Punkt, der især har været Gjenstand for Hegels Angreb. Alt det i den givne Virkelighed Bestaaende har *ikkun poetisk Gyldighed* for Ironikeren; thi han lever jo poetisk. Men naar den givne Virkelighed saaledes for Ironikeren taber sin Gyldighed, saa er det ikke fordi den er en overlevet Virkelighed, der skal afløses af en sandere, men fordi Ironikeren er det evige Jeg, for hvilket ingen Virkelighed er den adækvate. Herved seer man nu ogsaa, hvorledes det hænger sammen med, at Ironikeren sætter sig ud over Moral og Sædelighed, noget selv Solger ivrer imod, idet han tillige gjør opmærksom paa, at det ikke er det, han mener ved Ironi. Egentlig kan man ikke sige, at Ironikeren sætter sig ud over Moral og Sædelighed, men han lever altfor abstract, altfor metaphysisk og æsthetisk til at komme til det Moralske og det Sædeliges Concretion. For ham er Livet et Drama, og det, der beskjæftiger ham, er dette Dramas sindrige Forvikling. Han selv er Tilskuer, endog naar han selv er den Handlende. Han uendeliggjør derfor sit Jeg, forflygtiger det metaphysisk og æsthetisk, og medens det stundom snerper sig saa egoistisk og snevert sammen som muligt, flagrer det til andre Tider saa løst og dissolut, at hele Verden kan rummes deri. Han begeistres af opoffrende Dyd, ligesom en Tilskuer begeistres deraf i et Theater; han er en stræng Criticus, der godt veed, hvor denne Dyd bliver fad og usand. Han angrer selv, men han angrer æsthetisk ikke moralsk. Han er i Angerens Øieblik æsthetisk ude over sin Anger, prøver, om den er poetisk rigtig, om den kunde passe som en Replik i en poetisk Persons Mund.

I det nu Ironikeren saaledes, med den størst mulige poetiske Licents, digter sig selv og sin Omverden, idet han saaledes lever aldeles hypothetisk og conjunctivisk, *taber* hans Liv *al Continuerlighed*. Herved synker han aldeles ind under Stemning. Hans Liv er *lutter Stemninger*. Nu er det vistnok, at det at have Stemning kan være noget saare Sandt, og at intet jordisk Liv er saa absolut, at det ikke skulde kjende den Modsætning, der ligger heri. Men i et sundt Liv er Stemningen dog blot en Potensation af det Liv, der ellers rører og bevæger sig i En. En alvorlig Christen veed saaledes meget vel, at der er Øieblikke, hvori han er mere dybt og levende grebet af det christelige Liv end sædvanligt; men derfor bliver han ikke en Hedning, naar Stemningen er forbi. Jo sundere og alvorligere han lever, desto mere vil han ogsaa blive Herre over Stemningen, det vil sige, desto mere vil han ydmyge sig under den og derved frelse sin Sjæl. Men da der i Ironikeren ingen Continuerlighed er, saa afløse de meest modsatte Stemninger hinanden. Snart er han en Gud, snart et Sandskorn. Hans Stemninger er ligesaa tilfældige som Bramas Incarnationer. Og Ironikeren, som *troer sig fri*, falder derved ind under Verdens-Ironiens rædsomme Lov og træller i den *frygteligste Trældom*. Men Ironikeren er en Digter, og deraf kommer det, at, uagtet han er en Bold for Verdens-Ironiens Lune, det dog ikke altid seer saaledes ud. Han digter Alt, digter Stemninger med. For ret at være fri, maa han have Stemningen i sin Magt, derfor maa den ene Stemning øieblikkelig afløses af den anden. Forsaavidt det nu stundom hænder, at Stemningerne saa fortvivlet afløse hinanden, at han dog mærker, at det ikke gaaer ganske rigtigt til, saa digter han. *Han digter*, at det er ham selv, der fremkalder Stemningen, han digter, indtil han bliver saa aandelig værkbruden, at han lader være at digte. Stemningen selv har derfor ingen Realitet for Ironikeren, og han giver kun sjelden sin Stemning Luft uden under *Modsætningens Form*. Hans Sorg skjuler sig i Spøgs fornemme Incognito, hans Glæde er indhyllet i Klageskrig. Snart er han paa Veien til Klostret, underveis besøger han Venus-Bjerget, snart til Venus-Bjerget, underveis beder han i et Kloster. Ironiens videnskabelige Stræben gaaer ogsaa op i Stemning. Det er det, som Hegel især dadler hos Tieck, og som ogsaa fremgaaer af hans Brevvexling med Solger: snart er han ganske paa det Rene, snart søger han, snart er han Dogmatiker, snart Tvivler, snart er det Jacob Böhme, snart Grækerne o. s. v. *lutter* Stemninger. Men da der dog altid maa være et Baand, der sammenknytter disse Modsætninger, en Eenhed, hvori disse Stemningernes uhyre Dissonantser opløse sig, saa vil man ogsaa ved nærmere Eftersyn finde hos Ironikeren denne Eenhed. *Kjedsomhed* er den *eneste Continuitet*, Ironikeren har. Kjedsomhed, denne indholdsløse Evighed, denne nydelseløse Salighed, denne overfladiske Dybde, denne hungrige Overmæthed. Men Kjedsomhed er netop den i en personlig Bevidsthed optagne negative Eenhed, hvori Modsætningerne forsvinde. At baade Tydskland og Frankrig i dette Øieblik har en kun altfor stor Mangfoldighed af saadanne Ironikere, og ikke længere behøver at lade sig indvie i Kjedsommelighedens Hemmeligheder af en eller anden engelsk Lord, et reisende Medlem af en Spleen-Clubb, samt at en og anden af det unge Tydsklands og det unge Frankrigs unge Tillæg forlængst var død af Kjedsommelighed, hvis ikke de respective Regjeringer havde været faderlige nok til, ved at lade dem arrestere, at give dem Noget at tænke paa, det vil vist Ingen nægte. Vil man have et storartet Billede af en saadan Ironiker, der netop ved sin Dobbeltthed i Existents manglede Existents, da vil jeg erindre om Asa-Loke.

Vi see her, hvorledes *Ironien forbliver aldeles negativ*, idet den i theoretisk Henseende etablerer et Misforhold mellem Idee og Virkelighed, og Virkelighed og Idee; i practisk Henseende mellem Mulighed og Virkelighed, og Virkelighed og Mulighed. – For yderligere at paavise dette i Ironiens historiske Fremtræden, skal jeg lidt nærmere gennemgaae de vigtigste Repræsentanter for den.

Friedrich Schlegel

Af Friedrich Schlegel skal den noksom bekjendte Roman *Lucinde*¹, der blev det unge Tydsklands Evangelium, Systemet for dets Rehabilitation des Fleisches, der var Hegel en Vederstyggelighed, her blive

Gjenstand for Omtale. Denne Omtale er imidlertid ikke uden Vanskeligheder; thi da, som bekjendt, Lucinde er en meget slibrig Bog, saa løber jeg let Fare for, idet jeg drager Et og Andet af den frem til nærmere Betragtning, at gjøre det umuligt selv for den reneste Læser, aldeles ubeskadiget at slippe derfra. Jeg skal imidlertid være saa forsigtig og skaansom som mulig.

1. *Lucinde*. Ein Roman von Fr. v. Schlegel. Zweite unveränderte Ausgabe. Stuttgart 1835.
(tilbage)

For ikke at gjøre Schlegel Uret, maa man erindre *de mange Forkeertheder*, der have indsneget sig i saa mangfoldige Livsforhold og navnlig været utrættelige i at gjøre *Kjærligheden* saa tam, saa vel afrettet, saa slæbende, saa dorsk, saa nyttig og brugbar som noget andet Huusdyr, kort sagt, saa uerotisk som muligt. Forsaavidt maatte man være Schlegel meget forbunden, om det skulde lykkes ham at finde en Udvei, men desto værre er det af ham opdagede Clima, under hvilket Kjærligheden først ret kan trives, ikke et i Forhold til vort nordligere noget sydligere, men et ideelt Clima, der intetsteds har hjemme. Det er derfor ikke blot den huuslige Kjærligheds tamme Gjæs og Ænder, der slaee med Vingerne og opløfte et forfærdeligt Skrig, naar de høre Kjærlighedens vilde Fugl suse hen over deres Hoveder; men det er ethvert dybere poetisk Menneske, hvis Længsler ere stærkere, end at de kan bindes med romantiske Spindelvæve, hvis Fordringer til Livet ere mægtigere, end at de kan tilfredsstilles ved at skrive en Roman, der her netop paa Poesiens Vegne maa nedlægge sin Protest, maa søge at vise, at det ikke er en Udvei, Fr. Schlegel fandt, men en Afvei, han forvildede sig paa, maa søge at vise, at det at leve er noget Andet, end det at drømme. See vi nu nærmere efter, hvad det er, Schlegel ved sin Ironi har bekvæmpet, saa vil vel Ingen nægte, at der baade var og er Meget i det ægteskabelige Forholds Indgang, Fremgang og Udgang, der fortjener en saadan Correction, og som gjør det naturligt for Subjectet, at han befrier sig derfra. Der er en saare indskrænket Alvorlighed, en Hensigtsmæssighed, en *ussel Teleologi*, hvilken mange Mennesker dyrke som en Afgud, der kræver enhver uendelig Stræben som sit retmæssige Offer. Kjærligheden er saaledes *Intet i og ved sig selv*, men er først Noget ved den Hensigt, hvorved den indordnes i den Smaalighed, der gjør Furore paa Familiernes Privattheater. Absichten haben, nach Absichten handeln, und Absichten mit Absichten zu neuer Absicht künstlich verweben; diese Unart ist so tief in die närrische Natur des gottähnlichen Menschen eingewurzelt, daß er sichs nun ordentlich vorsetzen und zur Absicht machen muß, wenn er sich einmahl ohne alle Absicht, auf dem innern Strom ewig fließender Bilder und Gefühle frei bewegen will (Pag. 153) ... Freilich wie die Menschen so lieben, ist es etwas anders. Da liebt der Mann in der Frau nur die Gattung, die Frau im Mann nur den Grad seiner natürlichen Qualitäten und seiner bürgerlichen Existenz und beide in den Kindern nur ihr Machwerk und ihr Eigenthum (Pag. 55) ... O! es ist wahr, meine Freundin, der Mensch ist von Natur eine ernsthafte Bestie (Pag. 57). Der er et moralsk Snærperi, en Spændetrøie, hvori intet fornuftigt Menneske kan røre sig. I Guds Navn lad den briste. Der er i Modsætning hertil en overspændt Romantiks maaneskinsagtige Theater-Ægteskaber, som Naturen idetmindste ingen Hensigt kan have med, hvis ufrugtbare Veer og kraftesløse Omfavnelser christelige Stater ere ligesaa lidet tjente med som hedenske. Imod alt Sligt lad kun Ironien tumle sig. Men det er ikke blot mod al slig Usandhed, at Schlegel retter sit Angreb.

Der er en *christelig Anskuelse* af Ægteskabet, der har havt Dristighed nok til selv i Vielsens Time at forkynde Forbandelsen, før den lyser Velsignelsen. Der er en christelig Anskuelse, der underlægger Alt under Synd, der ingen Undtagelse kjender, Intet skaaner, ikke Barnet i Moders Liv, ikke den skønneste blandt Qvinder. Der er en Alvor i denne Anskuelse, for høi til at fattes af det prosaiske Hverdagslivs travle Arbeidere, for stræng til at lade sig spotte af ægteskabelige Improvisatorer. – Saa ere de da forbi de Tider, da Menneskene levede saa lykkelige uden Sorger og Bekymringer, saa uskyldige, da Alt var saa menneskeligt, da Guderne selv gave Tonen an, stundom nedlagde deres himmelske Værdighed for at tilsnige sig jordiske Qvinders Kjærlighed; da den, der sagte og hemmelighedsfuldt listede sig til et Stevnemøde, kunde frygte for eller smigre sig med at see en Gud blandt sine Medbeilere; de Tider, da Himlen hvælvende sig høi og skjøn som et venligt Vidne over lykkelig Kjærlighed, eller stille og alvorlig skjulte den i Nattens høitidelige Ro; da Alt kun levede for Kjærlighed, og Alt atter kun var en Mythe om Kjærlighed for de lykkeligt Elskende. Her ligger Vanskeligheden, og det er fra dette Synspunkt, man maa bedømme Schlegels og hele den yngre og ældre Romantiks Bestræbelser. *Hine Tider ere forbi*, og dog stunder *Romantikens Længsel tilbage* til dem, derhen foretager den ikke peregrinationes sacras men profanas. Hvis det nu var muligt at reconstruere en forsvunden Tid, saa maatte man dog reconstruere den i al sin Reenhed, og saaledes Græciteten i al sin Naivitet. Men det gjør Romantiken ikke. Egentlig er det ikke Græciteten, den reconstruerer, men en ubekjendt Verdensdeel, den opdager. Og ikke blot dette, men dens Nydelse er i høi Grad raffineret; thi den vil ikke blot nyde naivt, men den vil i Nydelsen blive sig Tilintetgjørelsen af den givne Sædelighed bevidst; det er ligesom Pointet i dens Nydelse, at den smiler ad den Sædelighed, under hvilken Andre, som den mener, sukke, og heri ligger den ironiske Vilkaarligheds frie Spil. Christendommen har ved Aanden sat Splid mellem Kjødets og Aanden¹, og enten maa Aanden negere Kjødets, eller Kjødets negere Aanden. Dette Sidste vil Romantiken og er deri forskjellig fra Græciteten, at den i Kjødets Nydelse tillige nyder Aandens Negation. Herved mener den nu *at leve poetisk*, men jeg haaber, at det skal vise sig, at den netop gaaer Glip af det Poetiske, thi først gennem Resignation fremgaaer den sande indre Uendelighed, og først denne indre

Uendelighed er i Sandhed uendelig og i Sandhed poetisk.

1. Derved vil Christendommen *ingenlunde tilintetgjøre* Sandseligheden, thi den lærer, at det først er i Opstandelsen, at der hverken skal tages til ægte ei heller bortgiftes; men den erindrer tillige om hiin Mand, der ikke havde Tid til at komme til det store Bryllup, fordi han selv skulde holde Bryllup.
(tilbage)

Schlegels Lucinde vil suspendere al Sædelighed, eller som Erdmann ikke uheldig udtrykker sig: Alle sittlichen Bestimmungen sind nur Spiel, es ist willkürlich für den Liebenden, ob die Ehe Monogamie, ob Ehe en quatre ist u. s. f.¹. Dersom det nu lod sig tænke, at hele *Lucinde* blot var en Caprice, en Vilkaarlighedens Luneglut, der gestikulerede ligesom den lille Vilhelmine med Benene, uden at bekymre sig om sin Kjole eller om Verdens Dom; dersom den blot var en overgiven Kaadhed, der fandt sin Glæde i at sætte Alt paa Hovedet, at vende op og ned paa Alt; dersom den blot var en vittig Ironi over al den Sædelighed, der er identisk med Skik og Brug: hvo vilde da være saa latterlig, ikke at ville lee deraf, hvo vilde da være en saadan Tverdriver, at han ikke skulde gotte sig kosteligt derover? Dette er imidlertid ingenlunde Tilfældet, tvertimod har *Lucinde* en høist *doctrinær* *Charakter*, og en vis tungsindig Alvorlighed, der gaaer gjennem den, synes at komme af, at dens Helt saa silde er kommen til denne herlige Sandheds Erkjendelse, og at en Deel af hans Liv saaledes er gaaet ubenyttet hen. Den »Frækhed,« denne Roman saa ofte kommer tilbage paa og ligesom raaber paa, er derfor ikke en lunefuld momentan Suspension af det objectivt Gyldige, saa at det Udtryk Frækhed brugt herom selv var en Kaadhed, der, saa oven ud som den var, med Flid brugte et saa stærkt Udtryk, nei denne Frækhed er hvad man slet og ret kalder Frækhed, der dog er saa elskværdig og interessant, at *Sædelighed*, *Beskedenhed* og *Decents*, der ved første Øiekast havde noget Tiltrækkende, ved Siden af den vise sig som *saare ubetydelige Personer*. At *Lucinde* nu virkelig har en saadan *doctrinær* *Charakter*, det vil vist Enhver indrømme, der har læst den igjennem. Skulde Nogen ville nægte det, da vil jeg bede ham at forklare den Vanskelighed, der ligger deri, at det unge Tydskland saa aldeles skulde have taget Feil af den. Skulde det ogsaa lykkes ham, da vil jeg erindre ham om, at Schlegel, som bekjendt, senere blev Katholik og som saadan udfandt, at Reformationen var det andet Syndefald, hvilket tilstrækkeligt tyder paa, at det har været hans Alvor med *Lucinde*.

1. Vorlesungen über Glauben und Wissen. Berlin 1837 (Pag. 86).
(tilbage)

Det altsaa, som *Lucinde* vil, er at *ophæve* al Sædelighed, ikke blot i Betydning af Skik og Brug, men al den Sædelighed, der er Aandens Gyldighed, *Aandens Herredømme over Kjød*. Det vil derfor ogsaa vise sig, at den aldeles svarer til det, som vi i det Foregaaende har betegnet som den for Ironien særegne Stræben, at hæve al Virkelighed og sætte en Virkelighed istedet derfor, der ingen Virkelighed er; hvorfor det ogsaa er ganske i sin Orden, at den Pige eller rettere Kone, i hvis Arme Julius finder Hvile, at *Lucinde* »ogsaa var En af dem, der havde et afgjort Hang til det Romantiske, og som ikke leve i den almindelige Verden, men i en selvskabt og selvtænkt (Pag. 96),« En af dem altsaa, der egentlig ingen anden Virkelighed har end den sandelige Virkelighed, samt at det er en af Julius' store Opgaver at forestille sig en evig Omfavnelse, formodentlig som den eneste sande Virkelighed.

Betragte vi nu *Lucinde* som en saadan Kjærlighedens Katechismus, saa fordrer den af sine Disciple »was Diderot die Empfindung des Fleisches nennt,« »eine seltene Gabe,« og forpligter sig til at udvikle denne til hiin høiere Vellystens Kunstsands (Pag. 29 og 30), og Julius optræder som Præst ved denne Gudsdyrkelse »ikke uden Salvelse,« som den, »zu wem der Witz selbst durch eine Stimme vom geöffneten Himmel herab sprach: Du bist mein lieber Sohn, an dem ich Wohlgefallen habe« (Pag. 35); som den, der tilraaber sig selv og Andre: »Weihe dich selbst ein und verkündige es, daß die Natur allein ehrwürdig und die Gesundheit allein liebenswürdig ist (Pag. 27). Det, den vil, er *den nøgne Sandselighed*, hvori Aanden er et *negeret Moment*; det, den modsætter sig, er *den Aandelighed*, i hvilken Sandseligheden er et *indoptaget Moment*. Det er forsaavidt urigtigt, at den fremstiller den lille toaarige Vilhelmine, »die geistreichste Person ihrer Zeit oder ihres Alters (Pag. 15),« som sit Ideal, thi i hendes Sandselighed negeres Aanden ikke, da Aanden endnu ikke er tilstede. Den vil overhovedet Nøgenhed og hader derfor den nordiske Kulde; den vil spotte over den Bornethed, der ikke kan taale Nøgenhed. Om det nu er en Bornethed, eller om Klædedragtens Slør ikke er et skjønt Billede paa, hvorledes al Sandselighed bør være; thi naar Sandseligheden er aandelig behersket, er den heller ikke nøgen – derom skal jeg ikke videre indlade mig, men blot erindre om, at man tilgiver endnu Archimedes, at han løb splinternøgen gennem Syracus' Gader, og det visselig ikke paa Grund af det sydlige milde Klima, men fordi hans aandelige Glæde, hans εὐρηα, εὐρηα var en tilstrækkelig Paaklædning.

Den Confusion og Uorden i alt det Bestaaende, som *Lucinde* vil tilveiebringe, søger den selv at anskueliggjøre ved den fuldkomneste *Forvirring i Anlæget*. Julius fortæller derfor strax i Begyndelsen, at med de øvrige Fornuftens og Sædelighedens Regler har han ogsaa opgivet Tidsregningen (Pag. 3), og Pag. 5 siger han: Für mich und für diese Schrift, für meine Liebe zu ihr und für ihre Bildung in sich, ist aber kein Zweck

zweckmässiger, als der, daß ich gleich Anfangs das was wir Ordnung nennen vernichte, weit von ihr entferne und mir das Recht einer reizenden Verwirrung deutlich zueigne und durch die That behaupte. Herved vil han nu opnaae det sande Poetiske, og idet han giver Afkald paa al Forstand og lader Phantasien ene raade¹, kan det vel lykkes ham og Læseren ogsaa, hvis han vil gjøre ligesaa, for Indbildningskraften at fastholde dette Mellemligeværende i et eneste evigt sig bevægende Billede. – Uagtet denne Confusion skal jeg dog bestræbe mig for at bringe *en Slags Orden* i min Fremstilling og lade det Hele samle sig paa et bestemt Punkt.

1. Dette, at lade Phantasien ene raade, er overhovedet Noget, der gjentager sig i hele *Lucinde*. Hvo vilde være et saadant Umenneske, at han ikke skulde kunne glæde sig over Phantasien lette Spil, men deraf følger ikke, at hele Livet skal gaae op i Phantasi-Anskuelse. Naar Phantasien saaledes ene kommer til at raade, udmatter og bedøver den Sjælen, berøver den al moralsk Spændkraft, gjør Livet til en Drøm. Og dog er dette det, *Lucinde* egentlig vil, og dens Standpunkt er igrunder betegnet Pag. 153 ved følgende Ord: Es ist der Gipfel des Verstandes, aus eigener Wahl zu schweigen, die Seele der Phantasie wieder zu geben und die süßen Tändeleien der jungen Mutter mit ihrem Schooßkinde nicht zu stören; thi Meningene er aabenbar denne, at naar Forstanden har naaet sit Høidepunkt, skal dens Formation give Plads for Phantasien, der nu ene skal herske og ikke være et Mellemspil i Livets Gjerning.
(tilbage)

Helten i denne Roman, *Julius*, er ingen Don Juan (der ved sin sandselige Genialitet som en Troldmand fortryller Alt; der træder op med en umiddelbar Myndighed, der viser, at han er Herre og Fyrste, en Myndighed, som Ord ikke kan beskrive, men et Par absolut bydende Buestrøg af Mozart kan give en Forestilling om; der ikke forfører, men af hvem Alle vil forføres, og hvis deres Uskyldighed gaves dem tilbage, blot ønske endnu engang at forføres; en Dæmon, som ingen Fortid, ingen Udviklingshistorie har, men strax som Minerva træder fuld rustet frem), men en *i Reflexion hildet Personlighed*, der først successivt udvikler sig. I »Lehrjahre der Männlichkeit« lære vi denne hans Historie nærmere at kjende. Pharaos zu spielen mit dem Anscheine der heftigsten Leidenschaft und doch zerstreut und abwesend zu seyn; in einem Augenblick von Hitze alles zu wagen und, sobald es verloren war, sich gleichgültig wegzuwenden: das war nur eine von den schlimmen Gewohnheiten, unter denen Julius seine wilde Jugend verstürmte (Pag. 59). Forfatteren mener *ved dette ene Træk tilstrækkeligen* at have *skildret Julius' Liv*. Heri ere vi ganske enige. Julius er et ungt Menneske, der inderlig sønderrevet i sig selv, netop ved denne Sønderrevethed har faaet en levende Forestilling om hiin Troldmands Kunst, der i nogle faa Øieblikke var istand til at gjøre et Menneske mange, mange Aar ældre; et ungt Menneske, der ved denne Sønderrevethed er i tilsyneladende Besiddelse af en uhyre Kraftfyldte, saa sandt som Fortvivlelsens Begeistring giver atletiske Kræfter; et ungt Menneske, der allerede forlængst har begyndt den store Finale, men endnu med en vis Anstand og Ynde, med en aandelig Lethed i Verden svinger Pokalen, og samler hele sin Kraft i et eneste Aandedrag, for ved en brillant Bortgang at kaste et forherligende Lys over et Liv, der ingen Værd har havt og intet Savn vil efterlade; et ungt Menneske, der længe har været fortrolig med Tanken om et Selvmord, men hvis Sjæls Storme ikke unde ham Tid at fatte Beslutningen. Kjærlighed maa nu være det, der skal frelse ham. Efter at have været nærvædet at forføre en ung uskyldig Pige (et Eventyr, der imidlertid slet ingen videre Betydning har for ham; thi hun var aabenbar for uskyldig til at kunne tilfredsstille hans Videbegjærlighed), finder han i Lisette den Læremester, han behøver, en Lærerinde, der alt længe har været indviet i Kjærlighedens natlige Mysterier, hvis offentlige Underviisning Julius forgjæves gjør Forsøg paa at indskrænke til en privat Underviisning for sig alene.

Billedet af *Lisette* er maaskee Noget af det meest udførte i den hele Roman, og Forfatteren har behandlet det med en synlig Forkjærlighed og anvendt Alt forat kaste et poetisk Lys derover. Som Barn havde hun været mere tungsindig end letsindig, men allerede dengang *dæmonisk begejstret af Sandselighed* (Pag. 78). Senere havde hun været Skuespillerinde, men kun for en kort Tid, og gjorde sig altid lystig over sin Udygtighed og over den Kjedsommelighed, hun havde udstaaet. Endelig havde hun ganske offeret sig til Sandselighedens Tjeneste. Næst Uafhængighed elskede hun Penge umaadeligt, som hun dog vidste at anvende med Smag. Sine Gunstbeviisninger lod hun sig snart betale med Pengesummer, snart ved Tilfredsstillelse af sin lunefulde Forkjærlighed for en Enkelt. Hendes Boudoir var simpelt og uden alle sædvanlige Meubler, kun paa alle Sider store og kostbare Speile, og imellem disse yppige Malerier af Corregio og Titian. Istedetfor Stole ægte orientalske Tæpper og nogle Grupper af Marmor i halv Legemsstørrelse. Her sad hun ofte paa tyrkisk Viis hele Dage, alene, *Hænderne ørkesløst i Skjødets*, thi hun afskyede alle qvindelige Arbeider. Hun forfriskede sig kun fra Tid til anden med vellugtende Sager og lod sig derunder forelæse Historier, Reisebeskrivelser, Eventyr af hendes Jokey, en plastisk-skjøn Dreng, som hun selv havde forført i hans fjortende Aar. Hun *gav kun liden Agt derpaa*, undtagen naar der forekom noget Latterligt eller en almindelig Bemærkning, som hun ogsaa fandt sand; thi hun agtede intet Andet, havde ikke Sands for Andet end Realitet, og fandt al Poesi latterlig. Dette er Schlegels Skildring af et Liv, som, hvor

fordærvet det end er, dog synes at gjøre Fordring paa at være poetisk. Det, der især er det Fremtrædende, er den *fornehmme Dovenskab*, der slet Intet gider, ikke gider arbeide, men foragter enhver qvindelig Syssel, ikke gider beskjæftige sin Aand, men kun lade den bekjæftiges, der opløser og udmatter al Sjælens Kraft i *blødagtig Nydelse*, lader Bevidstheden selv forundste i et væmmeligt Tusmørke. Men Nydelse var det dog, og at nyde, det er jo at leve poetisk. Forfatteren synes ogsaa at ville lægge noget Poetisk deri, at hun i at uddele sine Gunstbevisninger ikke altid tog Hensyn til Penge, han synes for de Øieblikke, i hvilke det, der bestemte hendes Valg, ikke var Penge, at ville lade hendes usle Kjærlighed forherliges ved en Afghlands af den Hengivenhed, som kun uskyldig Kjærlighed har, ret som om det var mere poetisk at være en Træl for sit Lune end en Slave af Penge. Der sidder hun altsaa i dette yppige Værelse, og *tabt* for sig selv er den udvortes *Bevidsthed*, de store Speile ved fra alle Kanter at reflectere hendes Billede tilveiebringe, den eneste Bevidsthed hun har beholdt tilbage. Hun pleiede derfor ogsaa, naar hun talte om sig selv, at kalde sig Lisette, og sagde ofte, at naar hun kunde skrive, vilde hun skrive sin Historie, *som om* det var *en Anden*, hun talte overhovedet helst om sig selv i tredie Person. Det var imidlertid ingenlunde, fordi hendes Bedrifter paa Jorden vare saa verdenshistoriske som en Cæsars, saa at hendes Liv ikke tilhørte hende selv men tilhørte Verden, men det var fordi dette *vita ante acta* var for tungt til, at hun kunde bære dets Vægt. At besinde sig derpaa, at lade dets truende Skikkelser holde Dom over hende, det vilde jo være *for alvorligt*, til at det kunde være poetisk. Men at lade dette usle Liv forflygtige sig i ubestemte Omrids, at stirre derpaa *som* paa Noget hende selv *uvedkommende*, det vilde hun. Hun vilde sørge over denne ulykkelige, fortabte Pige, hun vilde maaskee ofre hende en Taare, men at denne Pige var hende selv, det vilde hun glemme. Det er svagt at ville glemme, men i denne Bestræbelse kan der dog stundom røre sig en Energi, der tyder paa noget Bedre, men paa den Maade at ville poetisk gjenleve sig selv, saa Angeren ingen Braad kan faae, fordi det jo er en Uvedkommende, der er Tale om, og Nydelsen dog kan blive forhøiet ved det hemmelige Medvideri, det er en rædsom blødagtig *Feighed*. Og dog er det *denne Hensynken* i en *æsthetisk Bedøvelse*¹, der i hele *Lucinde* egentlig træder frem som en Betegnelse af, hvad det er at *leve poetisk*, og som, idet den dysser det dybere Jeg i en somnambul Tilstand, giver det vilkaarlige Jeg frit Raaderum i ironisk Selvbehagelighed.

1. Dette doceres i Særdeleshed i en Idyl over *Lediggang*, hvor den høieste Fuldkommenhed sættes i den rene og ægte Passivitet. Je schöner das Klima ist, je passiver ist man. Nur Italiener wissen zu gehen, und nur die im Orient verstehen zu liegen; wo hat sich aber der Geist zarter und süßer gebildet als in Indien? Und unter allen Himmelstrichen ist es das Recht des Müßiggangs, was Vornehme und Gemeine unterscheidet, und das eigentliche Princip des Adels (Pag. 42) .. »Det høieste og fuldkomneste Liv er intet andet end reen Vegeteren;« Plantelivet er overhovedet det Ideal, hvortil der stræbes, Julius skriver derfor til Lucinde: Wir beide werden noch einst in Einem Geiste anschauen, daß wir Blüthen Einer Pflanze oder Blätter Einer Blume sind, und mit Lächeln werden wir dann wissen, daß was wir jetzt nur Hoffnung nennen, eigentlich Erinnerung war (Pag. 11). Længselen selv antager derfor Skikkelse af et vegetativt Stilleben. Julius, fragte Lucinde, warum fühle ich in so heiterer Ruhe die tiefe Sehnsucht? Nur in der Sehnsucht finden wir die Ruhe, antwortete Julius. Ja die Ruhe ist nur das, wenn unser Geist durch nichts gestört wird, sich zu sehnen und zu suchen, wo er nichts höheres finden kann, als die eigene Sehnsucht (Pag. 148). Julius: Die heilige Ruhe fand ich nur in jenem Sehnen, Freundinn. Lucinde: Und ich in dieser schönen Ruhe jene heilige Sehnsucht. (Pag. 150). (tilbage)

Dette skal her blive Gjenstand for lidt nærmere Undersøgelse. Man har tidt nok søgt at vise, at den Sort Bøger, hvortil *Lucinde* hører, ere umoralske, man har tidt nok raabt Ak og Vee over dem: saa længe man imidlertid har tilladt baade Forfatteren aabenlyst at paastaae, og Læseren i Stilhed at troe, at de vare poetiske, saa længe er der ikke Stort vundet, og det saameget mindre, som Mennesket har ligesaa stor Fordring paa det Poetiske, som det Moralske har Fordring paa ham. Det være derfor sagt, som det skal vorde beviist, at de ikke blot ere umoralske, men ogsaa *upoetiske*, fordi de ere *irreligiøse*; det være først og sidst sagt, at ethvert Menneske *kan leve poetisk*, der *i Sandhed vil* det. Spørge vi nemlig, hvad Poesie er, da kunne vi med en ganske almindelig Betegnelse sige, at den er Seier over Verden; det er gjennem en Negation af den ufuldkomne Virkelighed, at Poesien aabner en høiere Virkelighed, udvider og forklarer det Ufuldkomne til det Fuldkomne, og derved formilder den dybe Smerte, der vil formørke Alt. Forsaavidt er *Poesien en Slags Forsoning*, men den er *ikke den sande Forsoning*; thi den forsoner ikke mig med den Virkelighed, hvori jeg lever, der foregaaer ved denne Forsoning ingen Transsubstantiation af den givne Virkelighed, men den forsoner mig med den givne Virkelighed ved at give mig en anden Virkelighed, en høiere og fuldkomnere. Jo større nu Modsætningen er, desto ufuldkomnere er egentlig Forsoningen, saa at den ofte i Grunden ingen Forsoning bliver, men snarere et Fjendskab. *Det Religiøse* er derfor egentlig først istand til at tilveiebringe *den sande Forsoning*; thi det uendeliggjør Virkeligheden for mig. Det Poetiske er

derfor vel en Slags Seier over Virkeligheden, men Uendeliggjørelsen ligger dog mere i en Udvandring fra Virkeligheden, end i en Forbliven i den. At leve poetisk er altsaa at leve uendeligt. Men Uendelighed kan enten være en udvortes Uendelighed, eller en indvortes Uendelighed. Den, der poetisk uendeligt vil nyde, har ogsaa en Uendelighed for sig, men det er en *udvortes Uendelighed*. I det jeg nemlig nyder, er jeg bestandig uden for mig selv i det Andet. Men en saadan Uendelighed maa hæve sig selv. Først naar jeg i det, jeg nyder, ikke er udenfor mig selv, men i mig selv, først da er min Nydelse uendelig; thi den er *indre uendelig*. Den der nyder poetisk, om han end nød hele Verden, mangler dog een Nydelse, thi han nyder ikke sig selv. Men det at nyde sig selv (naturligviis ikke i stoisk eller egoistisk Forstand; thi deri er atter ingen sand Uendelighed, men i religiøs Forstand) er først den sande Uendelighed.

Naar vi nu efter disse Betragtninger see tilbage paa den Fordring at *leve poetisk som identisk med det at nyde* (og netop fordi vor Tid er saa dybt gennemreflecteret, maatte denne Modsætning mellem den poetiske Virkelighed og den givne Virkelighed vise sig i en langt dybere Skikkelse, end den nogensinde før har viist sig i Verden; thi fordem gik den poetiske Udvikling Haand i Haand med den givne Virkelighed, men nu gjelder det i Sandhed om at være eller ikke at være, da man ikke er fornøiet med engang imellem at leve poetisk, men fordrer, at hele Livet skal være poetisk), saa viser det sig let, at den *gaaer Glip af den høieste Nydelse*, af den sande Salighed, hvor Subjectet ikke drømmer, men i uendelig Klarhed eier sig selv, er sig selv absolut gjennemsigtig; thi dette er først muligt for det religiøse Individ, der ikke har sin Uendelighed udenfor sig, men i sig. Det at hevne sig er saaledes en poetisk Nydelse, og Hedningerne troede, at Guderne havde forbeholdt sig Hevnen, fordi den var sød, men om jeg end fik min Hevn absolut tilfredsstillet, om jeg end var en Gud i hedensk Forstand, for hvem Alt skjælvede, hvis Vredes Ild kunde fortære Alt, saa nød jeg dog i Hevnen mig selv kun egoistisk, min Nydelse var kun en udvortes Uendelighed, og det eenfoldigste Menneske, der ikke lod Hevnen rase, men beherskede sin Vrede, var langt nærmere ved at have overvundet Verden, og først han nød sig selv i Sandhed, først han havde indre Uendelighed, først han levede poetisk. Ville vi fra dette Standpunkt betragte det Liv, der i *Lucinde* fremstilles som et poetisk Liv, saa ville vi indrømme det al mulig Nydelse, men et Prædicat vil man dog vel ikke nægte os Ret til at bruge derom, at det er et *uendeligt feigt* Liv. Saafremt man nu ikke vil paastaae, at det at være feig er identisk med det at leve poetisk, saa turde det være muligt, at dette poetiske Liv viser sig temmeligt eller rettere sagt *aldeles upoetisk*; thi at leve poetisk vil ikke sige at blive sig selv dunkel, at udsvede sig selv i en modbydelig Lummerhed, men det vil sige, at blive sig selv klar og gjennemsigtig, ikke i endelig og egoistisk Tilfredshed, men i sin absolute og evige Gyldighed. Og hvis det ikke er muligt for ethvert Menneske, saa er Livet Galenskab, og saa er det en mageløs Dumdristighed af den Enkelte, om han end var den meest Begavede, der har levet i Verden, at indbilde sig, at ham var det forbeholdt, der var nægtet alle Andre; thi enten er det at være Menneske det Absolute, eller hele Livet er Nonsens, og Fortvivlelse det Eneste, der venter Enhver, der ikke er afsindig, ikke ukjærlig og stolt, ikke fortvivlet nok til at troe, at han er den Udvalgte. Man skal derfor ikke indskrænke sig til at afdeclamere nogle Moralia mod den hele Stræben, som siden *Lucinde*, ofte med meget Talent, ofte bedaarende nok, har paataget sig ikke at veilede men at vildlede Folk; men man skal *ikke tillade* den at *indbilde sig selv og Andre* at den er *poetisk*, eller at det er ad den Vei man skal opnaae det, som ethvert Menneske har en uafviselig Fordring paa – at leve poetisk.

Men vi vende tilbage igjen til *Julius* og *Lisette*. Lisette ender sit Liv, som hun havde begyndt det, idet hun fuldfører, hvad Julius ikke fik Tid at beslutte, og ved et Selvmord stræber at opnaae Formaålet for al sin Digten og Tragten – at *blive af med sig selv*. Hun bevarer imidlertid æsthetisk Tact til det Yderste, og hendes sidste Replik, som hun, efter hendes Tjeners Udsagn, fremsagde med høi Stemme: Lisette soll zu Grunde gehen, zu Grunde jetzt gleich: so will es das Schicksal, das eiserne, maa ansees som en Slags dramatisk Fjollethed, der for En, som tidligere havde været Skuespillerinde ved et Theater og senere blev det i Livet, var ganske naturlig. – Lisettes Død maatte naturligviis gjøre et Indtryk paa Julius. Jeg vil imidlertid lade Schlegel selv tale, for at man ikke skal troe, at jeg forvansker. Die erste Folge von Lisettens Ruin war, daß er *ihr Andenken* mit schwärmerischer Achtung *vergötterte* (Pag. 77). Imidlertid var dog denne Begivenhed ikke tilstrækkelig til at udvikle Julius: Diese Ausnahme von dem, was Julius für gewöhnlich hielt beim weiblichen Geschlecht (det Sædvanlige var, at det ikke var i Besiddelse af den »høie Energi« som Lisette), war zu einzig und die Umgebung, in der er sie fand, zu unrein, als daß er dadurch zu einer wahren Ansicht hätte gelangen können (Pag. 78).

Derpaa lader Schlegel Julius, efterat han en Tidlang har trukket sig tilbage i Eensomhed, atter træde i Berøring med det selskabelige Liv, og i et mere aandeligt Forhold til enkelte af dette Livs qvindelige Medlemmer atter gennemløbe flere Kjærligheds-Episoder, indtil han endelig i *Lucinde* finder Eenheden af alle de discrete Momenter, finder ligesaa megen *Sandselighed* som *Aandrighed*. Da imidlertid denne Kjærlighedsforbindelse ikke er dybere begrundet end i en aandelig Sandselighed, da den *intet Resignationens Moment* har i sig, med andre Ord, da den intet Ægteskab er, da den Anskuelse, at Passivitet og Vegeteren er det Fuldkomne, fastholdes, saa er *Sædeligheden atter her negeret*. Denne Kjærlighedsforbindelse kan derfor intet Indhold faae, i dybere Forstand ingen Historie have, deres Tidsfordriv kan derfor kun en *deux* blive den samme, som det Julius troede bedst at kunne anvende sin Eensomhed til, at overveie, hvad en eller anden aandrig Dame, ved en eller anden piquant Leilighed vilde sige eller svare. Det er derfor en Kjærlighed, der intet reelt Indhold har, og den Evighed, der ofte nok er Tale om, er intet Andet end et, hvad man kunde kalde, Nydelsens evige Øieblik, en Uendelighed, der ingen Uendelighed er,

og som forsaavidt er upoetisk. Man kan derfor ikke godt bare sig for at smile, naar en saa spinkel og svagbygget Kjærligheds-Forbindelse vil indbilde sig at kunne trodse Livets Storme, vil indbilde sig at have Kraft nok til at ansee: die herbeste Laune des Zufalls für schönen Witz und ausgelassene Willkühr (Pag. 9), da denne Kjærlighed jo slet ikke hører hjemme i den virkelige Verden, men i en indbildt, hvor de Elskende selv ere Herrer over Storme og Orkaner. Da Alt i en saadan Forbindelse er beregnet paa Nydelse, saa opfatter den naturligviis sit Forhold til den Slægt, der skylder den sin Tilværelse, ligesaa egoistisk: So schlingt die Religion der Liebe unsre Liebe immer inniger und stärker zusammen, wie das Kind die Lust der zärtlichen Eltern dem Echo gleich verdoppelt (Pag. 11). Man træffer ofte nok paa Forældre, der med en taabelig Alvorlighed ønske at see deres Børn saasnart som muligt vel forsørgede, maaskee endog at see dem vel i Jorden; i Modsætning hertil synes Julius og Lucinde helst at ville holde dem bestandig i Alder med den lille Vilhelmine, for at have *Morskab* af dem.

Det, der imidlertid bliver det Besynderlige ved *Lucinde* og den hele Stræben, der knytter sig til denne, er, at man, gaaende ud *fra Jegets Frihed* og constitutive Myndighed, istedetfor at komme til en endnu højere Aandelighed kun *kommer til Sandselighed*, og altsaa til sin Modsætning. I Sædeligheden er Aandens Forhold til Aand antydet, men idet Jeget vil en højere Frihed, vil negere den sædelige Aand, falder det derved ind under Kjødets og Drifternes Lov. Men da denne Sandselighed ikke er naiv, saa følger deraf, at den samme Vilkaarlighed, der indsatte Sandseligheden i dens formeentlige Rettigheder, kan i næste Øieblik slaae over til at gjøre en abstract og overspændt Aandelighed gjeldende. Disse Vibrationer kan nu opfattes deels som Verdens-Ironiens Spil med Individet, deels som Individets Forsøg paa at eftergjøre Verdens-Ironien.

Tieck

Af Tieck skal især nogle af hans satiriske Dramaer og hans Lyrik være Gjenstand for Omtale. Hans tidligere Noveller ligge før den Tid, da han ved Schlegelerne bragtes til Sandheds Erkjendelse; hans senere Noveller nærme sig Virkeligheden mere og mere, og søge ikke sjelden ved en vis Brede fuldkommen at congruere med denne. I Tieck aander jeg allerede lettere, og naar jeg endnu engang skuer tilbage paa *Lucinde*, saa er det mig, som om jeg vaagnede af en ængstelig foruroligende Drøm, i hvilken jeg havde i eet Øieblik hørt Sandselighedens forførende Toner og det vilde, dyriske Hyl, der lyder midt derimellem; det er mig, som om man havde budt mig det modbydelige Præparat, der tilberedes i en Hexekjedel, der berører En al Smag, al Appetit for Livet. Schlegel docerer, han retter sig directe mod Virkeligheden. Med Tieck er dette ikke Tilfældet, han hengiver sig til en *poetisk Overgivenhed*, men denne fastholder han i dens *Indifferents mod Virkeligheden*. Kun hvor han ikke gjør dette, nærmer han sig til at angribe Virkeligheden, men angriber den endogsaa da kun mere indirecte. At en saadan poetisk Overgivenhed, der i et overvættets ironisk Hopsasa er aldeles oven ud, har sin Gyldighed, vil vist Ingen nægte. Forsaavidt har Hegel ofte gjort Tieck Uret, og den Bemærkning, som en forøvrigt ivrig Hegelianer etsteds har gjort¹: In Spaß und Heiterkeit fand er (Hegel) sich gleichfalls behaglich, doch die letzte Tiefe des Humors blieb ihm theilweise verschlossen, und die neueste Form der Ironie widerstrebte dermaßen seiner eigenen Richtung, daß es ihm fast an dem Organ gebrach, auch das Aechte in ihr anzuerkennen oder gar zu genießen, maa jeg ganske billige. Jo nærmere imidlertid en saadan Digten kommer Virkeligheden, jo mere den kun gennem en Brydning med Virkeligheden bliver forstaaelig, jo mere Polemik, den skjuler i sig, jo mere den gjør en polemisk Udvikling til Betingelse for Læsernes Sympathi, desto mere *falder den ud* af den *poetiske Indifferents*, taber den sin Uskyld og faaer en Hensigt. Det er da ikke længer den poetiske Licents, der ligesom Münchhausen tager sig selv i Nakken og paa den Maade, uden Fodfæste, svævende i Luften, gjør den ene Kulbytte besynderligere end den anden, det er ikke længer Poesiens pantheistiske Uendelighed; men det er det endelige Subject, der anlægger den ironiske Løftestang, for at vippe hele Tilværelsen ud af dens faste Sammenføining. Hele Tilværelsen bliver nu *et blot Spil* for det digtende Vilkaar, der Intet forsmaaer, end ikke det Ubetydeligste, men for hvilket heller Intet bestaaer, end ikke det Betydeligste. Man behøver i den Henseende blot at gjennemlæse Fortegnelsen over Personerne i et af Tiecks, eller hvilkensomhelst anden af de romantiske Digteres Stykker, for at faae en Forestilling om, hvilke uhørte og høist usandsynlige Ting der foregaae i deres Digterverden. Dyrene tale som Mennesker, Menneskerne som Fæ, Stole og Borde blive sig deres Betydning i Tilværelsen bevidste, Menneskene føle Tilværelsen som en Ting uden Betydning, Intet bliver til Alt og Alt bliver til Intet, Alt er muligt endog det Umulige, Alt er Rimeligt endog det Urimelige.

1. *Vorstudien für Leben und Kunst*, herausgegeben von Dr.H. G. Hotho. Stuttgart und Tübingen 1835. (Pag. 394).
(tilbage)

Man maa nu erindre, at Tieck og den hele *romantiske Skole* traadte eller troede at træde i Forhold til en Tid, i hvilken Menneskene vare aldeles ligesom *forstenede* i de *endelige sociale Forhold*. Alt var fuldkommet og fuldendt i en guddommelig chinesisisk Optimisme, der ingen fornuftig Længsel lod utilfredsstillet, intet fornuftigt Ønske uopfyldt. Skik og Brugs herlige Grundsætninger og Maximer vare Gjenstand for en from Gudsdyrkelse; Alt var absolut selv det Absolute; man afholdt sig fra Polygami, man gik med spidspullede

Hatte. Alt havde sin Betydning. Enhver følte i Forhold til sin Stilling med nuanceret Værdighed, hvormeget han udrettede, hvor stor Betydning hans utrættelige Stræben havde for ham selv og for det Hele. Man levede ikke qvækeragtig letsindigt uden Agtelse for Timer og Klokkeslet, slig Ugudelighed søgte forgjæves at indsnige sig. Alt gik sin rolige, sin afmaalte Gang, selv den, der gik paa Frieri; thi han vidste jo, at han gik i lovligt Ærinde og gjorde et høist alvorligt Skridt. Alt skete paa Klokkeslet. Man sværmede i Naturen St. Hansdag, man var sønderknuset store Bededag, man forliebede sig, naar man fyldte sit 20de Aar, man gik i Seng Klokken 10. Man giftede sig, man levede for Huuslighed og for sin Stilling i Staten; man fik Børn, fik Familiesorger; man stod i sin fulde Manddoms Kraft, blev paa høiere Steder bemærket i sin velsignelsesrige Virksomhed, var en Omgangsven af den Præst, under hvis Øine man episk fuldbyrdede de mange skjønne Træk til et hæderligt Eftermæle, som man vidste han engang med rørt Hjerter forgjæves vilde søge at fremstamme; man var Ven i Ordets sande og oprigtige Betydning, en virkelig Ven, som man var virkelig Cancelliraad. Man havde Forstand paa Verden, man opdrog sine Børn til det Samme, man begeistredes een Aften om Ugen af Digterens Lovsang over Tilværelsens Skjønhed, man var atter Alt for Sine, Aar ud og Aar ind med en Sikkerhed og Præcision, der altid traf paa Minutten. Verden gik i Barndom, *den maatte* forynges. Forsaavidt var Romantiken velgjørende. Der gaaer en kjølig Luftning, en forfriskende Morgenluft fra Middelalderens Urskove eller fra Grækenlands rene Æther gennem Romantiken; det løber Spidsborgerne koldt ned ad Ryggen, og dog er det nødvendigt for at fordrive den dyriske Uddunstning, i hvilken man hidtil aandede. De hundrede Aar ere forløbne, det fortryllede Slot reiser sig, dets Beboere vaagne atter, Skoven aander let, Fuglene synge, den skjønne Prindsesse lokker atter Beilere omkring sig; Skoven gjenlyder af Jagthorn og Hundeglam, Engene dufte, Digte og Sange rive sig løs fra Naturen og flagre omkring, og Ingen veed, hvorfra de komme eller hvor de fare hen. Verden forynges, men, som Heine ret vittigt har bemærket, den foryngedes ved Romantiken i den Grad, at den blev et *lille Barn igjen*. Det er Ulykken ved Romantiken, det er ikke Virkeligheden, den griber. Poesien vaagner, de stærke Længsler, de hemmelighedsfulde Ahnelser, de begejstrende Følelser, Naturen vaagner, den fortryllede Prindsesse vaagner – *Romantikeren* falder i Søvn. Det er i *Drømme* han oplever Alt dette, og medens Alt før sov omkring ham, saa vaagner nu Alt, men han sover. Men Drømme mætte ikke. Mat og træt vaagner han, ustyrket, for atter at lægge sig til at sove, og snart maa han ved Kunst fremkalde de somnambule Tilstande. Men jo mere Kunst der behøves hertil, jo mere overspændt bliver ogsaa det Ideal, som Romantikeren fremmaner.

Det er imellem disse to Poler, at den romantiske Digting bevæger sig. Paa den ene Side staaer *den givne Virkelighed* med al sin usle Spidsborgerlighed, paa den anden Side *den ideale Virkelighed* med sine dæmrende Skikkelser. Disse to Momenter staae i et nødvendigt Forhold til hinanden. Jo mere carrikeret Virkeligheden bliver, jo høiere sprudler Idealet, kun at den Kilde, der her sprudler, ikke sprudler til et evigt Liv. Men netop dette, at denne Poesi bevæger sig mellem Modsætningerne, viser, at den *ikke er* i dybere Betydning *sand Poesi*. Det sande Ideal er ikke et paa en eller anden Maade hiinsides, det er bag ved, forsaavidt det er den fremskyndende Kraft, det er foran, forsaavidt det er det begejstrende Formaal, men derunder er det i os, og dette er dets Sandhed.

Men derfor kan den Art Digte heller ei træde i et i Sandhed poetisk *Forhold til Læseren*, netop fordi Digteren selv ikke træder i et ægte poetisk Forhold til sit Digt. *Det poetiske Standpunkt*, paa hvilket Digteren har stillet sig, er den poetiske *Vilkaarlighed*, *det Total-Indtryk*, Digtet efterlader sig, er en *Tomhed*, hvori Intet forblev. Denne Vilkaarlighed viser sig nu i hele Anlægget. Snart iler Stykket frem, snart staaer det stille, stagnerer i en Episode, snart gaaer det tilbage; snart er vi i Peder Madsens Gang, snart i Himlen; nu skeer der noget høist Usandsynligt, som Digteren meget godt er sig bevidst er usandsynligt; nu klinger det i det Fjerne, det er de hellige Trekongers fromme Optog; nu følger der en Solo for Valdhorn¹; snart gjøres der Noget for Alvor gjeldende, og øieblikkeligt vendes Vrangen ud deraf, og Latterens Eenhed vil forsone Modsætningerne, men denne Latter accompagneres af en dyb Veemods fjerne Fløitetonen o. s. v. v. v.

1. Hermed kan sammenlignes Hothos fortrinlige Fremstilling Pag. 412: Da behält die *abenteuernde Ungebundenheit* der Phantasie einen schrankenlosen Raum zu jederlei Art der Gebilde offen; wo sie nur immer mögen, ranken sich kecke Episoden umher, arabeskenartige Seltsamkeiten schlingen sich zu neckendem Gelächter bunt durch das lose Gewebe, die Allegorie weitet die sonst so begränzten Gestalten nebelhaft aus, dazwischen spuckt der parodische Scherz in verkehrendem Uebermuth, und diesem genialen Belieben verschwistert sich jene matte Behaglichkeit, die keinen müßigen Einfall zurückweisen kann, weil er auf ihrem Boden erwachsen ist. (tilbage)

Men netop fordi det hele Anlæg ikke ordner sig i en digterisk Totalitet, fordi det Poetiske for Digteren er den Frihed, hvori han raader over Alt, fordi det Poetiske for Læseren er i den Frihed, med hvilken han eftergjør Digterens Capricer, fordi, siger jeg, det hele Anlæg ikke ordner sig i en poetisk Totalitet, derfor staae de discrete Elementer isolerede, eller rettere, fordi de discrete Elementer bestaae i en isoleret Stræben, derfor kan der *ingen digterisk Eenhed* blive. Den polemiske Stræben finder aldrig Hvile, thi det

Poetiske bestaaer netop i bestandig at frigjøre sig ved en ny Polemik, og ligesaa vanskeligt, som det er for Digteren at finde Idealet, ligesaa vanskeligt er det ham at finde Carricaturen. Ethvert polemisk Strøg indeholder bestandig et Mere, en Mulighed af at gaae ud over sig selv i en endnu sindrigere Skildring. Den ideale Stræben har atter intet Ideal; thi ethvert Ideal er i samme Øieblik dog blot en Allegori, der skjuler et høiere Ideal i sig, og saaledes i det Uendelige. Digteren under derfor aldrig hverken sig selv eller Læseren Ro, thi Ro er netop slig Digtens Modsætning. Den eneste Ro, den har, er den poetiske Evighed, hvori den seer Idealet, men denne Evighed er en Uting, da den er uden Tid, og derfor bliver Idealet i næste Øieblik Allegori.

Som nu Tieck i at opfatte det Spidsborgerlige er i Besiddelse af en mageløs Opfindsomhed, en vidunderlig Virtuositet i det forkeerte Perspectiv, saaledes har *hans ideale Stræben* en saadan artesisk Dybde, at det Billede, der skal komme tilsyne paa Himmelen, uendeligt forsvinder i det Uendelige. Han har en besynderlig Gave til at gjøre En saa underlig tilmode, og de ideale Menneskeskikkelser, der stundom komme tilsyne, kan virkelig gjøre En netop ved deres Besynderlighed ganske bange, thi de ligne stundom mærkværdige Naturproducter, og deres kloge og trofaste Øine indgyde ikke saa meget Tillid, som en vis unheimlich Angst¹.

1. Ønsker Nogen gennem en *Tegning* at faae en Forestilling om en saadan Skikkelse, da vil jeg henvise til det Billede, der findes i *des Knaben Wunderhorn, alte deutsche Lieder*. Dritter Band. (tilbage)

Da nu hele denne Poesis Bestræbelse væsentlig er denne, igjennem en bestandig Approximation at nærme sig den Stemning, der dog aldrig finder sit fuldkomne adækvate Udtryk, hvorved denne Poesi er Poesi over Poesi i det Uendelige, og paa den anden Side at sætte Læseren i en Stemning, der er incommensurabel selv for denne Poesis egne Præstationer, saa har den naturligviis sin Styrke i *det Lyriske*. Men denne Lyrik maa ikke blive tung og svær ved en dybere Gehalt, den maa bestandig blive lettere og lettere, fortone sig svagere og svagere i den fjerne Gjenlyd af et hendørende Echo. *Det Musicalske* er i Lyriken det subjective Moment. Dette bliver ganske eensidigt udviklet. Det bliver i denne Henseende Klangens i Verset, Resonantsen, hvori det ene Vers raaber til og svarer det andet, den gratiøse Slyngning, i hvilken Verset bevæger sig i lette, smidige Dandsetrin og selv saa at sige synger dertil, hvorpaa Alt kommer an. *Rimet* bliver en vandrende Ridder, der gaaer paa Eventyr, og hvad Tieck og hele Romantiken ofte nok har travlt med, at En pludselig seer et fremmed Ansigt, der dog forekommer ham saa bekjendt, at det er ham, som om han havde seet dette Ansigt langt tilbage i Tiden, i en Fortid, som gaaer ud over den historiske Bevidsthed, det Samme hænder Rimet, der pludselig træffer sammen med en gammel Bekjendt fra bedre Tider, og nu bliver ganske underlig tilmode derved. Træt og kjed af sine sædvanlige Omgangsvener, søger Rimet nye og interessante Bekjendtskaber. Til sidst *isolerer* det musicalske Element *sig aldeles*, og det lykkes virkelig stundom Romantiken at reconstruere den Art Poesi, Enhver fra sin Barndom kjender i det skønne Vers: Ulen Dulen Dorf. Saadanne Digte maae nu ogsaa ansees for de fuldkomneste; thi her har Stemningen, og denne er det jo Alt kommer an paa, absolut Raadighed og er aldeles ubunden, da enhver Gehalt er negeret.

Om end Tieck nu ikke med saa megen Alvor negerede Virkeligheden som Schlegel, saa viser dog hans overspændte og afmægtige Ideal, der farer hen som Skyen paa Himlen, eller som den Skygge af den, der flygtigt iler hen over Jorden, at han er paa Afveie. Schlegel beroligede sig i Katholicismen, Tieck fandt stundom Hvile i en Slags Forgudelse af hele Tilværelsen, hvorved Alt blev *lige poetisk*. –

Solger

Solger var den, der vilde blive sig filosofisk bevidst, hvorledes det hang sammen med Ironien. Sin Anskuelse har han nedlagt i de æsthetiske Forelæsninger, der ere udgivne efter hans Død¹, samt i en og anden Afhandling, der findes i hans efterladte Skrifter². Hegel har taget meget Hensyn til Solgers Fremstilling og behandler ham med en vis Forkjærlighed. I den oftere omtalte Anmeldelse Pag. 486 udtaler Hegel sig saaledes: Wie sie (die Ironie) gewöhnlich vorkommt, ist sie mehr nur als ein berühmter, vornehm seyn sollender Spuk anzusehen; in Beziehung auf Solger aber kann sie als ein Princip behandelt werden. I Indledningen til *Æsthetiken* omtaler Hegel ogsaa Solger (Pag. 89: Solger war nicht wie die Uebrigen mit oberflächlicher Bildung zufrieden, sondern sein ächt speculatives innerstes Bedürfnis drängte ihn in die Tiefe der philosophischen Idee hinabzusteigen), og beklager, at Solger døde for tidlig til at komme til den concrete Udførelse deraf.

1. K. W. F. Solgers *Vorlesungen über Aesthetik*, herausgegeben von K. W. L. Heyse. Leipzig 1829. (tilbage)
2. Solgers *nachgelassene Schriften und Briefwechsel*. Herausgegeben

von Ludwig Tieck und Friedrich v. Raumer. Leipzig 1826.
(tilbage)

At give en Fremstilling af Solgers Anskuelse er visselig saare vanskeligt; thi det er, som Hotho rigtigt bemærker (Pag. 399), in schwerbegreifbarer philosophischer Klarheit, at han har udviklet sin Betragtningssmaade. Sagen er nemlig denne: Solger er aldeles *løben vild i det Negative*; og det er derfor ikke uden en vis Betænkelighed, jeg begiver mig ud paa dette stormfulde Hav, ikke saameget fordi jeg frygter for at sætte Livet til, som af Bekymring for, at det vil blive mig saare vanskeligt at give Læseren en nogenlunde paalidelig Efterretning om, hvor jeg er bleven af, eller hvor jeg i ethvert enkelt Øieblik befinder mig. Da nemlig det Negative bestandig blot bliver synligt ved det Positive, men det Negative her er det Eneherskende, og er her i sin hele Ufrugtbarhed, saa forvirrer Alt sig her for En, og i det Øieblik, man haaber paa Muligheden af at have en Bestemmelse, hvorefter man kan orientere sig, forsvinder Alt igjen, fordi det Positive, der fjernt viste sig, ved nærmere Eftersyn findes at være en ny Negation. Solger kan derfor vel have sin Betydning i Udviklingen, men man kan vistnok bedst betragte ham som *et Offer*, Hegels System krævede. Deraf lader sig ogsaa Hegels Forkjærlighed for ham forklare; han er det Negatives metaphysiske Ridder. Han kommer derfor heller ei i Collision med Virkeligheden i den Forstand, som de øvrige Ironikere; thi hans Ironi gestaltede sig ikke paa nogen Maade i Modsætning til Virkeligheden¹. Hans Ironi er *contemplativIroni*, han seer Alts Intethed. Ironien er et Organ, en Sands for det Negative.

1. Det er derfor en ganske rigtig Bemærkning af Solger i hans *efterladte Skrifter* 2den D. Pag. 514: Aber ist denn nun diese Ironie ein schnödes Hinwegsetzen über Alles, was den Menschen wesentlich und ernstlich interessirt, über den ganzen Zwiespalt in seiner Natur? Keineswegs; dieses wäre eine gemeine Spötereij, die nicht über Ernst und Scherz stände, sondern auf demselben Boden und mit ihren eigenen Kräften sie bestritte.
(tilbage)

Solgers Bestræbelser ligge aldeles inde paa Videnskabens Gebeet. Men da han intetsteds har givet en sammenhængende fremadskridende, stræng videnskabelig Fremstilling, men derimod blot *aphoristiske Udbrud*, der snart føre os ind i reent metaphysiske Betragtninger, snart i historisk-philosophiske, snart i æsthetiske, ethiske o. s. v. Undersøgelser, Udbrud, der tangere hele Videnskabens Rige, saa ligger heri allerede en stor Vanskelighed. Dertil kommer, at *hans Sprogbrug* ofte er mere poetisk end filosofisk (saaledes naar han taler om, at Gud, idet han aabenbarer sig, opoffer sig selv; thi vel veed jeg, at dette Udtryk ret godt kunde bruges i Analogi med den metaphysiske Betydning, i hvilken man i den nyere Videnskabelighed bruger det Udtryk, at Gud forsones med Verden, men da selv denne Brug er en Begrebs Forflygtigelse i Forhold til den christelige Terminologi, saa turde i denne Misbrug ikke ligge noget antageligt Forsvar for Solgers Adfærd med et endnu concretere Begreb), at den ikke altid giver Læseren en klar Forestilling om, i hvilken Retning Bevægelsen foregaaer. Saadanne Udtryk som at negere, tilintetgjøre, ophæve, bruges ofte, men for at Læseren i Sandhed skal være orienteret, maa han kjende Bevægelsesloven. *Det Negative* har nemlig *en dobbelt Function*, deels uendeliggjør det det Endelige, deels endeliggjør det det Uendelige. Naar man nu ikke veed, i hvilken Strømning man er, eller rettere, naar man snart er i den ene Strømning, snart i den anden, saa forvirres Alt. Fremdeles maa man være enig om Betydningen af det, om hvilket der udsiges, at det skal negeres; thi ellers kan jo Negationen (ligesom Cæsuren i hiint berømte Vers) falde paa urette Sted. Naar det saaledes hedder, at Virkeligheden skal tilintetgjøres, skal negeres, saa maa man vide, hvad der forstaaes ved Virkelighed; thi i een Forstand er Virkeligheden selv jo kommen frem ved en Negation. Men dette skeer ikke, og deraf kommer det, at man kan komme ind i slig *Forvirring* som denne, at Mennesket er det Nichtige¹ (allerede her maa man være forsigtig, man maa være enig om, i hvilken Forstand Mennesket er det Nichtige, og om, hvorvidt der ikke er noget Positivt og Gyldigt i dette Nichtige), og det Nichtige skal tilintetgjøres (her maa man atter først holde en lille Conferents om, hvorvidt Mennesket selv kan tilintetgjøre det Nichtige i ham, hvorved han da i en anden Forstand ikke bliver det Nichtige), og dog er det Nichtige i os selv det Guddommelige (smlgn. *efterladte Skrifter* 1ste Deel Pag. 511).

1. Jeg har beholdt dette tydske Ord, fordi jeg egentlig ikke veed noget dansk Ord, der betegner nøiagtigt det Samme. Forstyrres Læseren derfor end ved dette Ord, saa har han tillige ogsaa den Fordeel at have et bestandigt memento om Solger.
(tilbage)

Solger vil *tilveiebringe* den absolute *Identitet* mellem det Endelige og det Uendelige, vil tilintetgjøre den Mellemvæg, der paa saa mange Maader vil skille dem ad. Han arbejder derfor hen til den absolute, forudsætningsløse Begyndelse, hans Stræben er altsaa speculativ. I hans *efterladte Skrifter* 1ste Bind Pag. 507 hedder det: Das ist doch wohl gewiß, daß sich seine Wissenschaft (Philosophens) von allen übrigen dadurch wesentlich unterscheidet, daß sie allumfassend ist. Jede andere hat etwas Vorausgesetztes,

Gegebenes, entweder eine bestimmte Form der Erkenntniß, wie die Mathematik, oder einen bestimmten Stoff, wie Geschichte, Naturkunde und dergl. Sie allein muß sich selbst schaffen. Hans contemplative Ironi seer nu det Endelige som det Nichtige, som det, der skal ophæves¹. Men paa den anden Side maa det Uendelige ogsaa negeres, det maa ikke bestaae i et hiinsidigt An sich. Herved tilveiebringes den sande Virkelighed. Smlgn. *efterladte Skrifter* 1ste Deel Pag. 600: Aber das Endliche, die gemeine Thatsache, ist eben so wenig die wahre Wirklichkeit, wie das Unendliche, die Beziehung auf Begriffe und wechselnde Gegensätze, das Ewige ist. Die wahre Wirklichkeit ist ein Moment der Anschauung, in welchem Endliches und Unendliches, die unser gemeiner Verstand nur in Beziehung auf einander erkennt, völlig aufgehoben werden, indem sich darin Gott oder das Ewige offenbart. Her have vi altsaa Ideen paa *den absolute Begyndelses* Spidse, vi have den derfor som den uendelige absolute Negativitet. Nu maa, hvis det skal blive til Noget, det Negative igjen gjøre sig gjeldende, i at endeliggjøre Ideen, det er i at gjøre den concret. Det Negative er Tankens Uro, men denne Uro maa vise sig, maa blive synlig, dets Lyst maa vise sig som den Lyst, der driver Værket, dets Smerte som den Smerte, den føder. Skeer dette ikke, da have vi kun Contemplationens, Andagtens, Pantheismens uvirkelige Virkelighed. Hvad enten man nemlig fastholder Andagten som et Moment, eller man vil lade hele Livet blive Andagt, saa kommer dog *ikke den sande Virkelighed* tilsyne. Er den et blot Moment, saa er der intet Andet at gjøre end øieblikkelig at fremkalde den igjen, skal den udfylde hele Livet, saa bliver Virkeligheden i Sandhed ikke til. Det hjælper derfor ikke, at Solger forklarer, at man ikke med Plato maa tænke Ideen paa et himmelsk eller overhimmelsk Sted; det hjælper ikke, at han forsikrer, at han ikke som Spinoza lader Endeligheden forsvinde som blot modus; det hjælper ikke, at han ikke med Fichte vil lade Ideen tilblive i en evig Vorden; det hjælper ligesaa lidet, at han misbilliger Schellings Forsøg paa at vise, at den fuldkomne Væren er i Tilværelsen. Alt Sligt er blot Forstudier. Solger er ved Begyndelsen; men *denne Begyndelse* er aldeles *abstract*, det gjelder nu om, at den Dualisme, der er i Existenten, viser sig i sin Sandhed. Dette skeer imidlertid ikke. Det bliver tvertimod klart, at Solger virkelig ikke kan faae det Endelige indrømmet nogen Gyldighed. Han kan ikke faae det Uendelige concret. Han seer det Endelige som det Nichtige, som det forsvindende, som det nichtige All. De *moraliske Bestemmelser* have derfor *ingen Gyldighed*, hele Endeligheden med dens moraliske og umoraliske Stræben svinder hen i den metaphysiske Contemplation, der seer det som Intet. Smlgn. hans *efterladte Skrifter* 1ste Bind Pag. 512: Daß wir aber böse seyn können, rührt daher, daß wir eine Erscheinung, eine gemeine Existenz haben, die an sich weder gut noch böse, weder Etwas noch Nichts ist, sondern eben blos der Schatten, den das Wesen in seinem getrennten Daseyn auf sich selbst wirft, und auf welchen wir, wie auf einen Rauch, das Bild des Guten und des Bösen hinwerfen können. Alle unsere blos moralischen Tugenden sind ein solches reflectirtes Bild des Guten, und wehe dem, der sich auf sie verläßt! Alle unsere blos moralischen Laster sind ein solcher Widerschein des Bösen, und wehe dem, der darüber verzweifelt und sie für etwas hält, das wirklich und wahrhaft ist, und nicht an den glaubt, vor dem sie nichts sind und der sie allein in uns heben kann! Her viser sig nu Svagheden hos Solger tydeligt. Thi vel er det sandt, at de moraliske Dyder ingen Værdi have i og for sig, men kun i den Ydmyghed, der lader Gud frembringe dem i os; og vel er det sandt, at Menneskets Laster kun hæves af Gud og ikke ved egne Kræfter; men deraf følger ingenlunde, at man metaphysisk skal tabe sig selv, og i det ene Tilfælde oversee den Synergisme, der kommer Guddommen tilhjelp, i det andet den Anger, der ikke slipper Gud. Det Endelige er saaledes vel det Nichtige, men der er dog Noget deri, hvori der er et Hold.

1. Man vil strax her see den væsentlige Forskiel mellem Solgers Ironi og den tidligere beskrevne. Solgers Ironi er en *Slags* contemplativ *Andagt*, og det kommer ham ikke an paa at bevare det forsigværende Subject i sin Knibskhed. Hele Endeligheden maa negeres, det betragtede Subject ogsaa, ja det er egentlig allerede negeret i denne Contemplation.
(tilbage)

Den videnskabelige Stræben derfor, der viser sig i alt dette, *gjennemføres ikke*, og man har derfor mere en *pantheistisk Fortabelse* end en speculativ Gjøren Rede for det Uendeliges og det Endeliges absolute Identitets abstracte an sich. Pantheismen kan komme tilsyne paa to Maader, enten idet jeg accentuerer Mennesket, eller idet jeg accentuerer Gud, enten ved en anthropocentrisk eller ved en theocentrisk Betragtning. Naar jeg lader Menneskeslægten producere Gud, saa er der ingen Strid mellem Gud og Mennesket, naar jeg lader Mennesket forsvinde i Gud, er der heller ingen Strid. Det Sidste gjør aabenbart Solger. Vel vil han ikke, at Gud maa spinozistisk tænkes som Substants, men det kommer deraf, at han ikke vil ophæve Andagtens Identitet af det Guddommelige og det Menneskelige.

Disse *metaphysiske* Undersøgelser gennemføres nu ikke videre. Vi ville derfor vende os til en *anden Cyclus* af Betragtninger, som mere høre hen paa et *speculativt-dogmatisk* Gebeet. Solger benytter uden Videre saa *concrete Forestillinger*, som Gud, at opoffre sig, at hengive sig af Kjærlighed o. s. v. Man finder idelig Allusion til saadanne Forestillinger som Guds Skaben af Intet, hans Forsoning o. s. v. Dette Parti har Hegel omhyggeligen behandlet, jeg kan derfor knytte mig til ham. Først altsaa nogle Citater af Solger. Det er især i første Bind af hans *efterladte Skrifter*, i tvende Breve, det ene til *Tieck*, det andet til *Abeken*, at de fleste af disse speculative Blink findes. *Efterladte Skrifter* 1ste Deel Pag. 603: Indem Gott in unserer

Endlichkeit existirt oder sich offenbart, opfert er sich selbst auf und vernichtet sich in uns: denn wir sind Nichts. Samme Deel Pag. 511 bemærkes der: Nicht unsere relative Schwäche macht unsere Unvollkommenheit, nicht unser eigenes wesentliches Seyn unsere Wahrheit aus. Wir sind deshalb nichtige Erscheinungen, weil Gott in uns selbst Existenz angenommen und sich dadurch von sich selbst geschieden hat. Und ist dieses nicht die höchste Liebe, daß er sich selbst in das Nichts begeben, damit wir seyn möchten, und daß er sich sogar selbst geopfert und sein Nichts vernichtet, seinen Tod getödtet hat, damit wir nicht ein bloßes Nichts bleiben, sondern zu ihm zurückkehren und in ihm seyn möchten? Das Nichtige in uns ist selbst das Göttliche, insofern wir es nämlich als das Nichtige und uns selbst als dieses erkennen. In diesem Sinne ist es auch das Gute, und wir können vor Gott nur wahrhaft gut seyn durch Selbstopferung. Hegels Udvikling heraf findes Pag. 469 øv. ff.¹. Det vil nu her strax vise sig, at Solger, tiltrods for sin speculative Energi, dog ikke saameget orienterer os, som desorienterer, samt at det bliver saare vanskeligt, da *alle Mellembestemmelser mangle*, at afgjøre, om Negationerne træffe rigtigt ind. Naar det hedder: indem Gott in unserer Endlichkeit existirt oder sich offenbart, saa maatte vi her først have Noget at vide om, i hvilken Forstand Gud existerer i Endeligheden, vi mangle her *Skabelsens* Begreb. Naar det nemlig i det Følgende hedder, at han ved saaledes at existere i Endeligheden offerer sig selv, saa kunde det synes, at heri var Skabelsen udtrykt. Men er dette Mening, da er den ikke skarpt udtrykt; thi da maatte det hedde: idet Gud offerer sig selv, skaber han. Dette kunde synes at bestyrkes derved, at det tilsvarende Prædicat er, at Gud tilintetgjør sig selv. Naar vi nemlig sige, at Gud tilintetgjør sig selv, saa have vi jo her en Negation, men vel at mærke, en Negation, hvorved det Uendelige gjøres endeligt og concret. Men paa den anden Side kan det Udtryk, at Gud offerer sig selv, ligesom og at Gud tilintetgjør sig selv, mere henlede Tanken paa *Forsoningen*. Dette bestyrkes ved de nærmest følgende Ord: vi ere Intet; thi herved er jo det Endelige sat, men sat i sin Endelighed, sin Intethed, og det er denne Intethed, der skal negeres, hvorved da Negationen uendeliggjør det Endelige. Her mangle vi imidlertid Mellembestemmelser for at oplyse, i hvilken Forstand Mennesket er Intet, Mellembestemmelser af et saadant Omfang, at Syndens Betydning maatte være med deri opfattet. Vi have altsaa en speculativ Uklarhed, der hverken lader Skabelse eller Forsoning eller Endelighed eller Syndighed vederfares sin Ret. Sammenligne vi nu hermed de Yttringer, der ere tagne af hans Brev til Tieck, viser der sig et lignende speculativt Tusmørke. Her erfare vi, at vi deshalb nichtige Erscheinungen sind, weil Gott in uns selbst Existenz angenommen, und sich dadurch von sich selbst geschieden hat. Her er nu aabenbart Skabelsens Begreb ahnet. Men ikke at tale om, at der mangler Mellembestemmelser for ret at kunne fastholde Skabelsens Act, saa er end ikke den pantheistiske Tanke skarpt fremstillet; thi man kan dog egentlig ikke sige, at vi ere nichtige Erscheinungen, fordi Gud har taget Existents i os; man maatte snarere efter Solgers Anskuelse og Terminologi sige, idet Gud tilintetgjør sig selv, bliver hele Endelighedens Intethed til; men idet Gud tager Existents heri, er Gud ikke adskilt fra sig selv (thi dette er han i Skabelsens Moment), men i sig selv, og Intetheden hævet. Naar det i det Følgende hedder: Und ist dieses nicht die höchste Liebe, daß er sich selbst in das Nichts begeben, damit wir seyn möchten, da er atter her *Skabelse* og *Forsoning* forvexlede og *forviklede i hinanden*. Gud har nemlig ikke begivet sig i Intet, for at vi maatte være; thi vi ere jo Intet, men Gud har begivet sig i Intet, for at vi maatte ophøre at være Intet. Forsaavidt Solger vil see Guds Kjærlighed heri, saa mangler atter her Mellembestemmelser; thi Skabelsens Begreb maa altid være givet, for at Guds Kjærlighed ikke skal blive Selvkjærlighed. I det Følgende bruger Solger endnu concretere Udtryk, idet han siger, at Gud har offret sig selv og tilintetgjort sit Intet og dræbt sin Død. Herved maa man nu tænke paa Forsoningen, paa Endelighedens Negation og Tilbagevendende til Gud og i Gud. Men da det i det Foregaaende hed, at Gud idet han existerer i vor Endelighed tilintetgjør sig selv, saa have vi nu faaet *samme Udtryk* baade for *Skabelsen* og *Forsoningen*. Dernæst synes det ikke let at forstaae, hvad det vil sige, at Gud offerer sig selv, naar dette skal forklares ved de følgende Ord: han tilintetgjør sin Intethed. Men Forvirringen bliver endnu større, naar vi erfare, at det Nichtige i os er det Guddommelige; thi vi ere jo det Nichtige, og hvorledes kan da det Nichtige i os, (hvorved der synes at antydes, at der er noget Andet i os, der ikke er det Nichtige,) være det Guddommelige? Endelig læres der, at vi selv kan erkjende det Nichtige i os. Er hermed nu meent, at vi selv ved denne Erkjendelse kan negere det, saa have vi aabenbart her et *pelagiansk Forsoningsbegreb*.

1. Forøvrigt kan Hegels Drøftelse af Solgers Betragtninger afgive et ret interessant Bidrag til det Spørgsmaal, i hvilket Forhold staaer Hegel til den christelige Anskuelse?
(tilbage)

Det, som i hele denne Undersøgelse synes at foresvæve Solger, er den Negationens Negation, der i sig indeholder den sande Affirmation. Men idet den hele Tankebevægelse ikke er kommen til at udfolde sig, saa løber den ene Negation forkeert ind i den anden, og *den sande Affirmation* resulterer *ikke*. Dette har Hegel meget klart opfattet og bemærker derfor udtrykkelig Pag. 470: das eine Mal sind *wir* darin als das *Nichts* (was das Böse ist) *vorausgesetzt*, dann ist auch wieder von Gott der harte, abstracte Ausdruck gebraucht, daß *er sich vernichte*, also er es sey, der sich als das Nichts setze, und zwar, damit wir *seyen*, und darauf heißt das *Nichtige* in uns selbst das Göttliche, insofern wir es nämlich als das Nichtige erkennen.

Dersom jeg nu vilde give Læseren en Forestilling om *Solgers Anskuelse*, der, idet den knyttede sig til Solgers Yndlings-Begreb Ironi, maaskee ogsaa kan komme den nærmest, saa vilde jeg sige, Solger gjør

egentlig *Guds-Existensen* til *Ironi*: Gud sætter sig selv bestandig over i Intet, tager sig selv tilbage, sætter sig selv over igjen o. s. f., en guddommelig Tidsfordriv, der ligesom al Ironi sætter de rædsomste Modsætninger. I denne Dobbeltbevægelses uhyre Svingning (saavel den centrifugale som den centripetale) deeltager Endeligheden, og i Adskillelsens Moment er Mennesket i denne det Guddommelige Slagskygge, tegner sine moralske Dyder og Laster ind i denne Skygge-Existent, som kun den, hvis Øie aabnedes for Ironi, seer som et Intet. Da nu al Endelighed er Intet, saa kommer *den, der ved Ironien seer den som saadan, Guddommen tilhjelp*. Længere kan jeg ikke gennemføre det, da jeg ikke hos Solger finder nogen Oplysning om, hvilken Realitet Endeligheden faaer ved Ironien. Vel taler nemlig Solger paa enkelte Steder om en Mystik, der, naar den skuer hen til Virkeligheden, er Ironiens Moder, men naar den skuer hen til den evige Verden, er Begeistringens og Inspirationens Barn, samt om en umiddelbar Nærværelse af det Guddommelige, der netop viser sig deri, at vor Virkelighed forsvinder; men ogsaa her *mangle de Mellembestemmelser*, der udfordres, førend en dybere positiv Total-Anskuelse lader sig construere derudaf.

Vi ville nu se, hvorledes Solger har gennemført sit Standpunkt paa *Æstetikens* Gebeet. Her kom han Romantikerne tilhjelp, og han blev Romantikens og den romantiske Ironis filosofiske Talsmand. Her møde vi nemlig den samme Grundanskuelse, at Endeligheden er et Intet, maa gaae under som den usande Virkelighed, for at den sande skal komme tilsyne. Det Sande, der ligger heri, er paa sit Sted bleven udhævet, men det Ufuldbaarne heri har jeg tillige ogsaa søgt at vise. Man seer saaledes ikke, hvilken Virkelighed, det er, der skal tilintetgjøres, om det er den usande Virkelighed (dette vilde vel Solger svare Ja til; men man maatte da nærmere have at vide, hvad han forstod ved den usande Virkelighed, thi ellers vilde hans bejaende Svar blive en Tautologi), det vil sige, om det er de discrete Momenters Selviskhed, der skal negeres, for at den sande Virkelighed kan komme tilsyne, Aandens Virkelighed, ikke som en hiinsidig, men som en nærværende; eller om hiin guddommelige Tidsfordriv ingen Virkelighed kan lade bestaae. Solger synes nu i *Kunst og Poesi* at ville finde *den høiere Virkelighed*, der ved den endelige Virkeligheds Negation kommer tilsyne. Men herved møder en ny Vanskelighed; thi da den Poesi, som Solger saa ofte i sin Brevvexling med Tieck erkjender for den høieste, den romantiske, netop ikke er istand til at berolige Negationen i hiin høiere Virkelighed, da den netop selv i sin væsentlige Stræben søger at bringe det til Bevidsthed, at den givne Virkelighed er den ufuldkomne, men den høiere Virkelighed blot lader sig øine i Ahnelsens uendelige Approximation, saa synes det at blive nødvendigt, atter at forholde sig ironisk til enhver enkelt poetisk Frembringelse, fordi hvert enkelt Product blot er Tilnærmelse. Forsaavidt er det klart, at *hiin høiere Virkelighed*, der skal i Poesien komme tilsyne, *dog ikke er i Poesien*, men stadigt vorder. Man maa her ikke misforstaae mig, som om jeg meente, at Vordelsen ikke er et nødvendigt Moment med i Aandens Virkelighed; men den sande Virkelighed vorder hvad den er, Romantikens Virkelighed *vorder blot*. Saaledes er Troen en Seier over Verden, og dog er den en Strid, og naar den har stridt, da har den seiret over Verden; og dog havde den seiret over Verden, før den havde stridt. Troen bliver saaledes det, den er, Troen er ikke en evindelig Strid, men den er en Seier, der strider. I Troen er altsaa ikke hiin høiere Aandens Virkelighed blot vordende, men den er nærværende, skjøndt den tillige vorder.

I Solgers *æsthetiske Vorlesungen*, især i det Afsnit, der handler von dem Organismus des künstlerischen Geistes, findes Ironien ofte omtalt. *Ironi og Begeistring* fremstilles der som de to nødvendige Factorer for den kunstneriske Frembringelse, de to nødvendige Betingelser for *Kunstneren*. Hvad herved maa forstaaes, skal paa sit Sted nærmere blive oplyst, her maa jeg blot bemærke, at denne hele Betragtning maade egentlig tilhøre et ganske *andet Standpunkt*, medmindre man vil lade Ironien vise sig i at tilintetgjøre det egne Kunstværk, Begeistringens betegne den Stemning, der ahner det Høiere.

Derimod skulle her nogle Ytringer, som forekomme i den Anmeldelse af A. W. Schlegels Vorlesungen, der findes i 2det Bind af hans *efterladte Skrifter*, blive Gjenstand for lidt nærmere Betragtning. Her hersker nu en betydelig Uklarhed. Paa enkelte Steder taler nemlig Solger saaledes om Ironien, at denne viser sig som den *limiterende Magt*, der netop lærer Mennesket at blive i Virkeligheden, lærer ham, i Begrænsning at søge sin Sandhed. Efterat han saaledes Pag. 514 har protesteret imod, at Ironien skulde lære Mennesket at sætte sig ud over Alt, tilføjer han: die wahre Ironie geht von dem Gesichtspunkte aus, daß der Mensch, so lange er in dieser gegenwärtigen Welt lebt, seine Bestimmung, auch im höchsten Sinne des Worts, nur in dieser Welt erfüllen kann. Jenes Streben nach dem Unendlichen führt ihn auch gar nicht wirklich, wie der Verfasser meint, über dieses Leben hinaus, sondern nur in das Unbestimmte und Leere, indem es ja, wie er selbst gesteht, bloß durch das Gefühl der irdischen Schranken erregt wird, auf die wir doch ein für allemal angewiesen sind. Alles, womit wir rein über endliche Zwecke hinauszugehen glauben, ist eitle und leere Einbildung. Heri ligger nu en dyb Sandhed, som jeg senere skal komme tilbage paa, men Enhver vil vist give mig Ret i, at man snarere skulde troe, at det var Goethe, der talte, end Solger. Allerede de følgende Ord lyde derfor og noget betænkeligt, naar der læres, at det Høieste *ligesaafuldt som* det Ringeste i den endelige Existent *gaaer til Grunde*, og Harmonien med det Foregaaende, hvori der læstes, at Mennesket netop ved at begrænde sig kan fuldkomme sin Bestemmelse, er ikke let at tilveiebringe, medmindre man vil antage, at Menneskets Bestemmelse er den at gaae under, men denne Bestemmelse synes den ligesaa godt at kunne opnaae, der fordamper i uendelig Tomhed, ja han synes snarere at komme Guddommen tilhjelp, hvorimod den Anden synes at lægge ham Hindringer i Veien.

Hans Anskuelse af Virkeligheden som den, der skal tilintetgjøres, finde vi ogsaa her oftere udtalt, saaledes f. Ex. Pag. 502: das Irdische muß als solches verzehrt werden, wenn wir erkennen sollen, wie das Ewige und

Wesentliche darin gegenwärtig ist. Vi ville nu see, hvorvidt det da lykkes Solger, at lade den høiere Virkelighed i Kunst og Poesi i Sandhed aabenbare sig, *hvorvidt der* efter Solgers Opfattelse i *Poesiens Verden* bliver *den sande Hvile*. Vi ville anføre et Sted, hvor han omtaler vort Forhold til Poesien, Pag. 512: Prüfen wir uns endlich recht genau über das, was wir bei wahren tragischen oder komischen Meisterwerken empfinden, so leuchtet uns wohl ein, daß in beiden noch außer der dramatischen Form ein inneres Gemeinsames ist. Der ganze Widerstreit zwischen dem Unvollkommenen im Menschen und seiner höheren Bestimmung fängt an, uns als etwas Nichtiges zu erscheinen, worin etwas ganz anderes zu walten scheint als dieser Zwiespalt allein. Wir sehen die Helden irre werden an dem Edelsten und Schönsten in ihren Gesinnungen und Gefühlen, nicht blos in Rücksicht des Erfolgs, sondern auch ihrer Quelle und ihres Werthes, ja wir erheben uns an dem Untergange des Besten selbst, und nicht blos, indem wir uns daraus in eine unendliche Hoffnung flüchten. Und wiederum erfreut uns in der Komödie dieselbe Nichtigkeit der menschlichen Dinge, indem sie uns vorkommt wie das, worauf wir ein- für allemal angewiesen sind ... Jene Stimmung aber, worin die Widersprüche sich vernichten und doch eben dadurch das Wesentliche für uns enthalten, nennen wir die *Ironie*, oder im Komischen auch wohl *Laune* und *Humor*. Her viser det sig nu, hvorvidt den Negation, der tilintetgjør Virkeligheden, beroliges i en høiere Virkelighed. Vi opløftes ved det Bedstes Undergang, men denne Opløftelse er af saare negativ Art; det er *Ironiens Opløftelse*, der her danner sig i Lighed med den guddommelige Misundelse, der dog ikke er blot misundelig paa det Store og Fremragende, men ligesaa meget paa det Ringe og Ubetydelige, overhovedet misundelig paa Endeligheden. Naar det Store gaaer under i Verden, da er dette det Tragiske, men Poesien forsoner os med dette Tragiske, idet den viser os, at det er det Sande, der seirer. Deri ligger det Opløftende og det Opbyggende. Vi opløftes altsaa ikke ved, at det Store gaaer under, men vi forsones med dets Undergang derved, at det Sande seirer, og vi opløftes ved dettes Seier. Men naar jeg nu i Tragoedien blot seer Heltens Undergang og opløftes derved, naar jeg i Tragoedien blot bliver de menneskelige Tings Intethed bevidst, naar Tragoedien glæder mig paa samme Maade som Comoedien, netop derved, at den viser mig det Stores Intethed, ligesom Comoedien det Ringes, saa er jo *den høiere Virkelighed* ikke kommen tilsyne. Ja Forfatteren synes her end ikke at ville lade den Stemning blive tilbage, der ahner den høiere Virkelighed, thi han siger jo, at vi opløfte os ved det Bedstes Undergang, og det ikke blot, idet vi flygte ud deraf i et uendeligt Haab. Thi det Mere, der kan blive ved denne Udvanding i et uendeligt Haab, er hverken mere eller mindre end den Salighed, der ligger i, at Alt er gaaet under, det Øde og den Tomhed, hvori der visselig kun altfor meget er Ro.

Sammenfatte vi nu, hvad her er udviklet angaaende Solger, saa vil det vise sig, at *hans Standpunkt* var, som han selv har betegnet det, *Ironi*, kun at hans Ironi var af *speculativ Natur*. Hos ham er den uendelig absolute Negativitet et speculativt Moment, han har Negationens Negation, men dog er der et Slør for hans Øine, saa han ikke seer Affirmationen. Som bekjendt døde han tidlig. Om det vilde være lykkedes ham at gennemføre den af ham med saa megen Energi grebne speculative Tanke, eller om ikke snarere hans Energi fortæredes i at gjøre Negationen gjeldende, det skal jeg her ikke afgjøre, mig tiltaler det imidlertid meest, at tænke mig Solger som et Offer for *Hegels positive System*.